

Звіт про результати оцінювання

Напрямок діяльності 12.1

Вдосконалення механізму розробки та координації через покращення стратегічного планування і нормотворчості органів судової системи та суміжних інститутів

Від
Міжнародних експертів
Ерік Сванідзе
Марина Матич Бошкович

Жовтень 2019
Київ

THIS PROJECT IS FUNDED BY
THE EUROPEAN UNION

EXPERTISE
FRANCE

PRAVO-JUSTICE

ЗВІТ-ОЦІНКА

ЩОДО

**Напрямок діяльності 9.1 Забезпечення справедливого
судового розгляду шляхом розроблення додаткових
процесуальних гарантій для сторони захисту**

**Джеремі МакБрайд
Міжнародний експерт, консультант Ради Європи**

**Юрій Бєлоусов
Національний експерт**

Жовтень 2019

Київ

Зміст та погляди, викладені у цьому звіті, належать експертам і не обов'язково відображають офіційну думку Європейського Союзу та відповідних українських органів влади.

ЗМІСТ

Вступ	3
Скорочення	5
Вихідна точка	6
Відповідність Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки та Плану дій з виконання положень Стратегії та їхні параметри	7
Точність моніторингу та звітності щодо впровадження Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки та Плану дій з виконання положень Стратегії	8
Досягнення відповідних результатів Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки та Плану дій з виконання положень Стратегії	9
Висновки	10
Додаток I Матриця на основі оцінювання	11
Додаток II Перелік звітів, публікацій та інших розглянутих документів.	13

ВСТУП

Цей Звіт був розроблений у межах загальної оцінки Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки та Плану дій з виконання положень Стратегії командою експертів Право-Justice за підтримки команди проекту. Він включає результати оцінки, проведеної Джеремі МакБрайдом (міжнародний експерт та консультант Ради Європи¹) та Юрієм Белоусовим² (національний експерт). Він стосується напряму діяльності “9.1 Забезпечення справедливого судового розгляду шляхом розроблення додаткових процесуальних гарантій для сторони захисту”.³ Звіт було підготовлено відповідно до спеціалізованої методології розробленої відповідно до розділів оцінювання.⁴

Оцінювання проводилось у відповідності до спеціалізованої методології (Матриці)⁵, розробленої на базі відповідного шаблону, створеного для цілей цього оцінювання. Проведенню цієї оцінки значно сприяла підтримка з боку команди PJ та цінна співпраця з Офісом Генерального прокурора, іншими ключовими партнерами, окремими експертами та юристами, з якими проводилися зустрічі та інтерв'ю для цілей оцінки.

Звіт складено відповідно до єдиної структури та технічного шаблону. Його розділи внутрішньо структуровані відповідно до блоків результатів в тому порядку, в якому вони були згруповані для оцінювання у доданій методологічній Матриці. Ключові висновки та важливі знахідки виділяються (підкреслюються) у тексті. Як правило, за ними розташовуються рекомендації, які виділено жирним шрифтом та відповідно відображено в кінці Звіту.

¹ Адвокат, Monckton Chambers, Лондон, запрошений професор, експерт Центрального Європейського університету та Ради Європи, міжнародний консультант в рамках проекту Ради Європи «Система кримінального правосуддя в Україні, сумісна з правами людини», реалізований в рамках Плану дій Ради Європи для України 2019–2021 рік.

² Кандидат соціологічних наук, юрист, виконавчий директор Експертного центру з прав людини та експерт Ради Європи.

³ Частина Плану дій, що розглядаються, додаються до цього звіту. Див. Додаток III.

⁴ Див. матрицю на основі оцінювання, що додається.

⁵ Див. Матрицю заходів, що стосуються оцінки, яка додається.

СКОРОЧЕННЯ

КК	Кримінальний кодекс
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс
ЄКПЛ	Європейська Конвенція про захист прав людини
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
Стратегія	Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки та План дій з виконання положень Стратегії
ІМ	Інструмент моніторингу Стратегії
НАБУ	Національне антикорупційне бюро України
Право-Justice	Проект ЄС «Право-Justice»
ДБР	Державне бюро розслідувань
СБУ	Служба безпеки України

ВИХІДНІ УМОВИ

Загальний стан справ

1. Після прийняття нового КПК у 2012 році було встановлено законодавчу базу для кримінального правосуддя, яка закріпила змагальну систему та повинна була забезпечити право на захист на всіх стадіях кримінального провадження відповідно до вимог європейських стандартів.
2. Однак у перші кілька років після набрання чинності КПК пов'язані з ним очікування були не зовсім виправдані, частково через недоліки, що стосуються певних аспектів його положень, але насамперед через культурні, інституційні та організаційні недоліки в судовій владі, правоохоронних органах та прокуратурі, які також не були розглянуті таким чином, щоб забезпечити належну реалізацію вимог нової системи кримінального правосуддя.

9.1.1 Розробка досудових процесуальних гарантій для захисту

Роль судді (суду)

3. Інститути слідчого судді та угоди про визнання провини були новими елементами, впровадженими КПК до системи кримінального правосуддя. Перший з них мав на меті забезпечити більш справедливу (і більш ефективну) досудову процедуру, а також бути засобом широкого використання альтернативних заходів тримання під вартою. Другий елемент мав на меті зменшити необхідність судових розглядів справ, гарантуючи, що засудження обвинувачених за угодою про визнання вини також буде регулюватися справедливою процедурою.
4. Однак жоден із цих елементів при введенні не був задовільним.
5. Це можна пояснити:
 - Недостатнім контролем за дотриманням вимоги щодо внесення інформації до Єдиного реєстру досудових розслідувань, проведенням слідчих дій та можливим жорстким поведінням з підозрюваними з боку працівників правоохоронних органів.
 - Недостатніми заходами для забезпечення дотримання процесуальних прав на захист, особливо щодо права на відмову в наданні пояснень щодо підозри та відмови у відповіді на запитання;
 - Недостатнім застосуванням альтернативних заходів до утримання під вартою;
 - Недостатніми заходами для забезпечення справедливості в проведенні процедур, що стосуються угоди про визнання провини; і
 - відсутністю чіткого регулювання КПК щодо тримання обвинуваченого після завершення розслідування⁶⁾.⁷

⁶ Було визнано, що автоматичне продовження тримання під вартою під вартою без постанови суду між закінченням слідства та початком судового розгляду порушує ст. 5 (1) ЄСПЛ ЄСПЛ у таких випадках, як Чаньєв проти України, вип. 46193/13, 9 жовтня 2014 року та Ігнатов проти України, вип. 40583/15, 15 грудня 2016 року, виконання якого досі розглядається Комітетом міністрів Ради Європи (див. [https://hudoc.exec.coe.int/eng#{"EXEIdentifier":\["004-46503"\]}](https://hudoc.exec.coe.int/eng#{)).

⁷ Див. Звіт про оцінку виконання Кримінально-процесуального кодексу України, Експерти РЄ (2015 рік); <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168044f56a>) та Спеціальний звіт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо результатів пілотного моніторингу впровадження нового українського кримінально-процесуального кодексу з боку Київських судів, Омбудсмена України (2015 р.); <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900>

Роль захисника

6. Важливість змагального характеру кримінального провадження у праві на справедливий суд згідно з ЄКПЛ надала достроковому доступу підозрюваного до допомоги адвоката вирішальне значення у забезпеченні справедливого судового розгляду. Це було однією із головних гарантій для підозрюваних, запроваджених КПК та створенням регіональних центрів безоплатної правової допомоги.
7. Однак на початку впровадження виникли труднощі із забезпеченням такого доступу через:
 - Недостатню обізнаність підозрюваних щодо такого права;
 - Численні практики, які призводили до повного позбавлення особи цього права, або ж до його забезпечення неналежним чином; і
 - Організаційні перешкоди для забезпечення участі адвокатів центрів безоплатної правової допомоги.
8. Більше того, адвокати з правової допомоги не завжди відстоювали право підозрюваних, і останнім стало бракувати довіри як до компетенції, так і до незалежності перших.⁸

Застосування стандартів

9. Впевненість у встановленні того, чи виконуються конкретні вимоги, є вирішальною для верховенства права. Це особливо важливо, коли такі визначення відбуваються в системі кримінального правосуддя.
10. Тим не менш, стандарт доказування може змінюватись, якщо врахувати, що конкретні вимоги були дотримані, але такий стандарт повинен бути особливо строгим у випадку подальшого засудження. Відповідні вказівки та ефективний нагляд є важливими для усунення або зменшення можливостей для довільного прийняття рішень.
11. КПК передбачає, що слідчі працюють під наглядом прокурорів, і наводить різні вимоги, які повинні бути виконані, щоб в ході досудового розслідування могли бути вжиті різні заходи. Однак здійснення наглядової ролі спочатку виявилось неефективним через невизначеність точного об'єму цієї ролі та продовження існування ієрархії щодо прийняття рішень окремими прокурорами.
12. У той же час слідчі продовжували застосовувати неприпустимі прийоми допиту, і ні прокурори, ні слідчі не надавали судам належну основу для визначення того, чи слід вживати слідчих дій та чи застосовувати запобіжні заходи.⁹

Система повідомлення

13. Здійснення прав і, зокрема, вживання мір для протидії заходам, які можуть бути необґрунтованими, залежить від відповідної особи – або того, хто повинен вжити заходів від її імені – яка повинна усвідомлювати, що виконується певна дія, яка може завдати шкоди її інтересам або, в деяких випадках, не виконується. КПК передбачає, що підозрюваних повідомлять про різні дії, пов'язані з досудовим розслідуванням відповідного злочину.

001680657b51).

⁸ Ibid.

⁹ Ibid.

14. Однак незабаром стало очевидним, що механізми для повідомлення відповідної особи були недостатніми для впровадження підходу, визначеного КПК.
15. А саме
- не було узгодженого порядку забезпечення того, як прокурори дізнавалися про затримання підозрюваних;
 - повідомлення особи про підозру могло відкладатися, оскільки воно невірно прирівнювалося до підготовки обвинувачення;
 - відсутні засоби контролю за тим, чи були підозрювані повідомлені про свої права та чи було таке повідомлення здійснене належним чином;
 - відсутні засоби контролю своєчасності інформування членів сім'ї та адвокатів про затримання особи; і
 - вимоги щодо вручення повісток у порядку, передбаченому Кодексом, не виконувалися.¹⁰

Угоди про визнання вини і примирення

16. Справи, пов'язані з примиренням або угодою про визнання провини, стали предметом спрощеної процедури згідно з КПК. Здавалося, кількість таких справ збільшилася, в 2015 році – від однієї шостої до трохи більше третини справ.
17. Однак існували певні сумніви, чи завжди ці угоди були добровільними через:
- нездатність судді завжди пояснити обвинуваченому право на судовий розгляд;
 - неспроможність судді перевірити факт добровільності, окрім як запитати обвинуваченого, чи це справді так;
 - очевидні погрози обвинуваченому зі сторони прокуратури у суді щодо укладених угод; і
 - відсутність будь-якої обов'язкової вимоги щодо обов'язкової присутності адвокатів на початку укладення угод про визнання провини.
18. Останню проблему передбачалося вирішити через поправку до КПК у 2015 році.¹¹

9.1.2. Розвиток процедурних гарантій для захисту в суді

Принцип рівності сторін

19. Дотримання рівності між обвинуваченням та захистом є центральним аспектом права на справедливий суд за ЄКПЛ.
20. Хоча ця вимога була закріплена в КПК, швидко стало очевидним, що її реалізації може завадити таке:
- обвинувачені особи не знають або не поінформовані про свої процесуальні права та обов'язки;
 - недостатня або очевидна відсутність неупередженості з боку суддів у процесі провадження у справі;
 - обвинувачуваним особам заборонено відвідувати певні слухання;

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid.

- відсутність можливості для захисту домогтися проведення слідчих заходів, які ця сторона вважала релевантними;
- відсутність змоги захисту отримати дострокове розголошення записів досудового слідства; і
- неспроможність адвокатів відвідувати певні засідання чи надавати коментарі від імені своїх клієнтів.¹²

Суд присяжних

21. Згідно з Конституцією України, суд присяжних є формою безпосередньої участі громадян у здійсненні правосуддя (ст. 124). У 2012 році норма про участь присяжних у кримінальному провадженні була включена до КПК, яка повинна застосовуватися за клопотанням підсудного. Колегія присяжних складається з двох професійних суддів та трьох присяжних (мирових суддів).
22. Попередній аналіз впровадженої моделі присяжних показав, що існують деякі аспекти, які можуть негативно вплинути на її ефективність, наприклад:
 - впроваджена модель змішаного суду суттєво зменшує повноваження мирових суддів і нівелює призначення присяжних як таких. Оскільки є мало мирових суддів і вони не діють незалежно від професійних суддів, вплив та наполегливість останніх можуть швидше залякати, а не переконати людей, які мають невеликий або не мають жодного досвіду судового розгляду;
 - юрисдикція присяжних обмежується лише випадками довічного ув'язнення;
 - рівень оплати за роботу присяжних надзвичайно низький;
 - не було чіткої законодавчої процедури відбору кандидатів у мирові судді, яка могла б нашкодити прозорості процесу відбору.¹³

Електронні інструменти та обладнання

23. Дотримання публічності судового розгляду та його повна фіксація технічними засобами передбачаються Конституцією України (ст. 129) як частина основних принципів правосуддя. Законом України «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12.02.2015 р. № 192-VIII внесено кілька змін до відповідного законодавства щодо запису судового процесу, у тому числі норму, що надає право учасникам судового процесу, іншим особам, присутнім в залі суду, представникам засобів масової інформації здійснювати фото-, відео- та аудіозапис у залі суду із застосуванням портативної відео- та аудіоапаратури без окремого дозволу суду. Крім того, законодавством передбачено обов'язок суду зробити повний аудіозапис судового розгляду.
24. У цей період також було вжито низку заходів щодо впровадження електронних інструментів у судовій діяльності, наприклад, запровадження Єдиного державного реєстру судових рішень; впровадження автоматизованої системи документообігу в суді, що також дало можливість автоматичного розподілу справ між суддями; встановлення обладнання для судових засідань у режимі відеоконференцій у всіх місцевих та апеляційних судах загальної юрисдикції відповідно до вимог статті 336 КПК. У 2012 році ДП «Інформаційні судові системи» розробило Концепцію

¹² Ibid.

¹³ Присяжні в Україні, Voxlaw (20 липня 2015 р) <https://voxukraine.org/en/jury-in-ukraine/>

Електронного суду України, а згодом було запущено пілотні проекти в декількох судах для тестування системи «Електронного суду».

25. Незважаючи на всі ці розробки, все ще існувала велика потреба в подальшому впровадженні електронних інструментів та інформаційних технологій у судовому процесі, у тому числі повний відеозапис судового розгляду, обов'язковий запис допитів, поширення системи «електронного суду» для судів по всій країні та збільшення кількості слухань за допомогою обладнання для відеоконференцій.

9.1.3. Розвиток більшої справедливості та захисту прав на апеляцію

Гарантії захисту

26. Право на апеляцію вимагається стосовно багатьох, але не всіх кримінальних проваджень, передбачених статтею 2 Протоколу № 7 ЄКПЛ. Існують також ширші положення у КПК, що стосуються звернень, які узгоджуються з правом в Протоколі № 7.
27. Однак, хоча в КПК є ширші положення щодо апеляційних скарг, що стосуються як постанов слідчих суддів, так і судових вироків, стало очевидним, що на ефективність деяких із них можуть впливати такі фактори, як сфера їхнього застосування або практика.
28. Ці проблеми включають:
- проведення слухань за відсутності прокурорів чи слідчих, рішення яких були предметом оскарження;
 - неможливість появи на слуханні підозрюваного, обвинуваченого з місця позбавлення волі;
 - технічні проблеми, що стосуються устаткування відеоконференції; і пасивність адвокатів захисту у просуванні питань, пов'язаних з апеляцією.¹⁴

Апеляційні повноваження сторони обвинувачення

29. КПК не обмежує коло судових рішень, які можуть бути оскаржені прокурором, або підстави для такого оскарження, за винятком судових рішень на основі угоди чи примирення
30. Більше того, прокурори вищого рівня мають право на апеляцію незалежно від їхньої участі в судовому процесі.

Повноваження потерпілих щодо апеляцій

31. КПК також надає потерпілим широкий спектр процесуальних прав на етапах досудового та судового розгляду, у тому числі право на представлення доказів слідчому, прокурору, слідчому судді, суду; дати пояснення, показання або відмовитися їх давати; оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність слідчого,

¹⁴ Див. Звіт про оцінку виконання Кримінально-процесуального кодексу України, Експерти РЄ (2015 рік); <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168044f56a>) та Спеціальний звіт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо результатів пілотного моніторингу впровадження нового українського кримінально-процесуального кодексу з боку Київських судів, Омбудсмена України (2015 р.); <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680657b51>).

прокурора, слідчого судді, суду; відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням у порядку, передбаченому законодавством; ознайомитись з матеріалами, безпосередньо пов'язаними з вчиненням проти нього кримінальним правопорушенням тощо.

32. У той же час, на практиці права потерпілих часто порушуються правоохоронними органами. За словами Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, найпоширенішими порушеннями процесуальних прав потерпілих є відмова у внесенні кримінальної інформації про кримінальні правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, необґрунтоване закриття кримінального провадження та затримка процесу досудового розслідування.¹⁵

33. КПК надає широкі можливості потерпілим для апеляції. Таким чином, потерпілий або його законний представник чи представник має право оскаржити частину вироку, яка стосується інтересів потерпілого, але в межах вимог, викладених ними у суді першої інстанції.

Процедури оскарження

34. Згідно з традиційними моделями судів присяжних, є особливості процедури оскарження їхніх вироків порівняно з професійними судами. Як правило, для такого звернення є обмежена основа, або оскарження неможливе. Однак КПК не містить жодного окремого положення щодо оскарження вироку присяжних. Учасники кримінального провадження оскаржують вирок присяжних на тих же підставах, що і вирок професійних суддів.

35. КПК значно звузило підстави, за якими кримінальне провадження може бути передане до суду першої інстанції апеляційним судом, визначаючи вичерпний перелік (статті 412 та 415). До таких підстав можна віднести значні порушення кримінально-процесуального закону; випадки, коли суддя залучався до розгляду справи, яка була оскаржена на підставі неупередженості судді; справи, у яких рішення суду було прийнято або підписано ішим суддею, а не тим, хто проводив судовий розгляд. Водночас поширена практика повернення апеляційними судами справ на новий розгляд до судів першої інстанції з інших непередбачених підстав, що часто призводить до необґрунтованих затримок у кримінальному провадженні.

36. КПК також передбачає чіткі підстави та умови продовження строків апеляції. Однак є звичайною практика, коли апеляційні суди не поновлюють або, навпаки, поновлюють умови апеляції без належного обґрунтування, що, з одного боку, створює ризик порушення прав заявника на справедливий суд та з іншого боку, може призвести до надмірного навантаження на суддів апеляційних судів.

¹⁵ Моніторинг установок під вартою в Україні: стан впровадження національного запобіжного механізму. Звіт за 2014 рік, <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/&page=2>.

АДЕКВАТНІСТЬ СТРАТЕГІЇ РЕФОРМУВАННЯ СУДОУСТРОЮ, СУДОЧИНСТВА ТА СУМІЖНИХ ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ НА 2015–2020 РОКИ ТА ПЛАНУ ДІЙ З ВИКОНАННЯ ПОЛОЖЕНЬ СТРАТЕГІЇ ТА ЇЇ ПАРАМЕТРІВ

Загальна оцінка

37. Втручання, структура, показники, формулювання та інші параметри цього сегменту СТРАТЕГІЇ – а також деякі з інших сегментів – як правило, підходять для вирішення проблем, що спостерігаються у вихідній точці.
38. Однак у деяких випадках було б корисно приділити у них більше уваги факторам, що впливають на практику, а не формальним вимогам. Крім того, слід було б враховувати потреби в ресурсах, необхідні для досягнення конкретних результатів. Крім того, більш широке використання договорів про визнання провини та судових розглядів присяжних може бути не найкращим способом забезпечення прав на захист.

9.1.1 Розробка досудових процедурних гарантій для захисту

Роль судді (суду)

39. Передбачувані результати допоможуть вирішити проблеми, визначені вище, особливо, оскільки метою є забезпечення практичного та ефективного контролю законності розслідувань та нагляду за надмірними заходами, практичного та ефективного застосування альтернатив до затримання під вартою.
40. Однак підвищена роль слідчого судді в частині формальних повноважень є менш важливою, ніж відповідне здійснення існуючих повноважень. Для цього потрібно було б приділити більше уваги факторам, що впливають на практику, зокрема, відсутності достатньої судової культури, яка оцінює важливість змагальної системи та визнає законність прав, наданих підозрюваним, обвинуваченим згідно з Кримінально-процесуальним кодексом. Це має значення не лише для їхньої підготовки та розробки практичних посібників, але і для відбору тих, хто виконує функції слідчих суддів.
41. Викладене також було б важливим для досягнення чіткої та передбачуваної практики судів щодо презумпції невинуватості та права не свідчити проти самого себе. Хоча більше використання договорів про визнання провини може допомогти вирішити проблему навантаження судів, акцентувати увагу на справедливості використання такої процедури потрібно не тільки для запобігання несправедливості, але й для забезпечення більшої довіри до системи кримінального правосуддя як обвинуваченого, так і громадськості в цілому.
42. Результати, що стосуються незалежності та компетенції судової влади, безсумнівно, сприятимуть покращенню фактичної практики, яка необхідна.

Роль захисника

43. Очікуваний результат у вигляді чітких та послідовних прав на захист та досудова роль адвокатів, у тому числі можливість проведення адвокатського розслідування та формалізації доказів, очевидно є ключовим для вирішення деяких виявлених проблем. Заходи та результати, що стосуються системи оповіщення, також будуть корисними.
44. Посиленню ролі адвоката захисту для цієї мети сприятимуть також результати стовпа, пов'язаного зі зміцненням адвокатури та юридичною допомогою.
45. Однак не слід забувати, що виявлені проблеми лише частково стосуються функціонування адвокатів захисту, оскільки, принаймні формально, в КПК існує багато прав, які повинні дозволяти встановлювати ефективний захист, якщо зацікавлені адвокати готові використовувати їх.
46. Здатності забезпечити ефективний захист заважає тактика та практика слідчих, і недостатньо зрозуміло, як це питання вирішити. Певним внеском у цьому плані може бути більш ефективний прокурорський нагляд, якщо будуть досягнуті результати, передбачені для стовпа, пов'язаного із зміцненням прокуратури.

Застосування стандартів

47. Якщо формалізовані стандарти сприяють правовій визначеності, передбачений результат є цілком відповідним.
48. Однак виникає питання, чи дійсно потрібно розробити нові стандарти доказуваності для різних заходів, оскільки ця проблема, можливо, є недостатньою оцінкою того, що потрібно вимагати для обґрунтування заходів, дозволених згідно з КПК, а також того, що може бути достатнім для становлення ризиків, які б виправдовували накладення певних обмежень на підозрюваних і обвинувачених.
49. З огляду на це, результат досягнення чіткої та передбачуваної практики застосування керівних принципів прокуратури щодо утримання під вартою та інших обмежувальних заходів, а також роз'яснення щодо встановлення відповідних ризиків, що виправдовують їх використання, таким чином, ймовірно, буде набагато кориснішим. Передбачувана підготовка та практичні посібники, таким чином, стануть ключовими.
50. У зв'язку з цим, можна очікувати, що певною мірою цьому посприє більш ефективний прокурорський нагляд у разі досягнення результатів, передбачених для стовпа, пов'язаного із посиленням прокуратури.
51. Водночас кращому розумінню того, який підхід є підходящим, може посприяти посилення ролі слідчих суддів як наслідок досягнення результатів, передбачених щодо стовпів, що стосуються незалежності та компетенції судді.

Система оповіщення (повідомлень)

52. Передбачуваний результат чіткої та передбачуваної системи оповіщень про всі заходи, що стосуються підсудного в кримінальному процесі, є надзвичайно важливим для вирішення виявлених проблем.

53. У той же час покращення фактичного регулювання такої системи також буде суттєвим для здійснення цього на практиці.
54. Таким чином, потрібно буде переглянути тактику та практику слідчих, і не зовсім зрозуміло, як це відбуватиметься. Певною мірою цьому може посприяти більш ефективний прокурорський нагляд, якщо будуть досягнуті результати, передбачені для стовпа, пов'язаного із зміцненням РПО.

Угоди про визнання вини і примирення

55. Передбачуваний результат практичних обмежень щодо застосування примусових заходів до урегулювання справи, безперечно, є доцільним. Якщо вони будуть досягнуті, такі обмеження стосуватимуться виявлених труднощів.
56. Однак, існує недостатня конкретизація форми, якої повинні набути ці обмеження, що ускладнить визначення того, що саме слід робити. Тим не менш, результати, передбачені для ролі судді та відповідача, могли б підтримати досягнення цього результату.

9.1.2. Розвиток процедурних гарантій для захисту в суді

Принцип рівності сторін

57. Очікується, що всі передбачені результати сприятимуть забезпеченню більшого дотримання принципу рівності сторін на практиці.
58. Оцінка законності дотримання прав захисту – а також відсутність дій, що перешкоджає або впливає на їхнє здійснення – має значення не тільки для культури судової влади, але і для підходів обвинувачення та слідчих до ведення кримінального провадження.
59. Результати, передбачені щодо розробки досудових гарантій для захисту, а також тих, що стосуються стовпів незалежності та компетенції судової влади та стовпа, пов'язаного зі зміцненням прокуратури, безсумнівно сприятимуть дотриманню принципу рівності сторін.
60. У той же час не слід забувати, що принцип рівності сторін також буде залежати від посилення ролі адвоката захисту. Цьому також сприятимуть результати для стовпа, пов'язаного зі зміцненням адвокатури та юридичною допомогою.

Суд присяжних

61. Аналіз результатів цієї групи свідчить про те, що головна мета передбачених заходів/результатів – розширити сферу розгляду присяжних, зокрема, охопити ширший спектр злочинів та підвищити регулярність судових розглядів присяжних. У цьому контексті такі заходи, як внесення змін до нормативного регулювання присяжних, пілотування цієї моделі правосуддя та розподіл навчальних модулів з цих питань мають відношення до передбачених результатів.
62. У той же час передбачені результати ілюструють лише можливі кількісні зміни в роботі присяжних, тоді як було б доцільно надати якісні показники, які б вказували на ефективність їхньої роботи. У свою чергу, для досягнення таких ре-

зультатів доцільно було б включити до запропонованих заходів вдосконалення законодавчого регулювання процедури відбору присяжних, а також посилення самої моделі суду присяжних, що забезпечило б більшу незалежність мирових суддів від професійних суддів.

Електронні інструменти та обладнання

63. Результати для цієї групи пов'язані з ширшим використанням електронних інструментів, аудіо- та відеозаписувальних систем та обладнання для відеоконференцій для підвищення ефективності та справедливості судового процесу, його відкритості для широкого загалу. Аналіз заходів для цих результатів показує, що основну увагу було приділено змінам до нормативно-правових актів, що регулюють доступ громадськості до судових слухань та рішень, а також розробці та розповсюдженню відповідних навчальних модулів.
64. Незважаючи на важливість вдосконалення нормативних норм та розповсюдження навчальних матеріалів, такі заходи самі по собі не є достатніми для зміни існуючої практики. Необхідно також вжити заходів, що сприятимуть практичному впровадженню регуляторних змін у цій галузі, таких як розробка чи придбання нового обладнання та програмного забезпечення, його пілотування, моніторинг та оцінка цього процесу. Безумовно, ефективне досягнення вищезазначених результатів вимагає значних фінансових ресурсів, але обсяг запропонованих заходів не відображає цей аспект.

9.1.3. Розвиток більшої справедливості та прав захисту на апеляцію

Гарантії для захисту

65. Очікується, що всі передбачені результати сприятимуть вирішенню виявлених проблем.
66. Крім того, результати, передбачені для стовпів, що стосуються незалежності та компетенції судової влади та стовпів, пов'язаних зі зміцненням адвокатури та юридичної допомоги, безсумнівно, сприятимуть підвищенню ефективності апеляцій..

Апеляційні повноваження обвинувачення

67. Результати, важливі для цієї групи, відображають необхідність обмеження повноважень сторони обвинувачення в апеляції на протидію необхідності розширення повноважень захисту. Такі обмеження включають заборону прокурору оскаржувати виправдальні вироки присяжних, запроваджувати перевірку на «обґрунтованість» будь-якого здійснення прокурорського розсуду щодо оскарження, консолідацію аргументів обвинувачення в одному зверненні, а не в окремих апеляціях тощо.
68. Усі результати формулюються точно та конкретно, що значно спрощує процес подальшого оцінювання. Досягнення вищезазначених результатів планується шляхом перегляду регуляторної бази, розробки та розповсюдження відповідних практичних посібників та навчальних модулів, які можна вважати відповідними заходами. У той же час, бажано, щоб їхнє формулювання було більш конкрет-

ним стосовно заходу щодо перегляду регуляторної бази, вказавши чітку мету такого перегляду.

Повноваження потерпілих щодо апеляції

69. Існує положення про обмеження повноважень потерпілого, наприклад, зменшення права на апеляцію у виняткових випадках та необхідність обмеження участі потерпілого до стадії досудового і судового розгляду. Цей результат сформульований точно і може вважатися абсолютно актуальним.
70. У той же час обсяг заходів міг би бути розширений тими, що спрямовані на підвищення захисту прав потерпілих на досудовому етапі та судовому процесі через широке поширення порушень прав потерпілих на цих етапах.

Процедури оскарження

71. Результати, пов'язані з процедурами оскарження, відображають необхідність як зміни чинних законодавчих положень (щодо оскарження вироків присяжних), так і існуючої практики в судах загальної юрисдикції та апеляційних судах (таких як немотивоване продовження строків на апеляцію та немотивоване повернення справи апеляційним судом до нижчого суду).
72. Пропонується вирішити ці питання за допомогою перегляду регуляторної бази та розробки та розповсюдження практичних посібників та навчальних модулів, які можна вважати відповідними заходами. У той же час запропонований набір заходів/результатів не включає такого ефективного інструменту, як узагальнення відповідної судової практики апеляційними судами та Верховним судом. Таке узагальнення може розглядатися як один із найефективніших способів впливу на існуючі негативні судові практики та слугувати стандартом для розгляду подібних справ.
73. Слід також підкреслити, що формулювання заходів та результатів більш конкретним чином підвищить ймовірність їхнього досягнення.

ТОЧНІСТЬ МОНІТОРИНГУ ТА ЗВІТНОСТІ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ РЕФОРМУВАННЯ СУДОУСТРОЮ, СУДОЧИНСТВА ТА СУМІЖНИХ ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ НА 2015-2020 РОКИ ТА ПЛАНУ ДІЙ З ВИКОНАННЯ ПОЛОЖЕНЬ СТРАТЕГІЇ

74. Звітність зосереджена насамперед на законодавчих змінах, і, безсумнівно, деякі з них є гарантованими, але рівень загальності робить оцінку не зовсім практичною.
75. Тим не менш, слід зазначити, що незважаючи на те, що пропонує звіт, невірно стверджувати, що зараз існує чітка і передбачувана система повідомлень. Більше того, не було законодавчих змін щодо презумпції невинуватості та права не свідчити проти самого себе чи щодо процедури утримання під вартою. Крім того, зміни, запропоновані стосовно переговорів між учасниками провадження та виконання мирової угоди, не відображені в фактично прийнятих.
76. Що стосується суду присяжних, то у звітному інструменті міститься лише посилання на рішення Ради суддів від червня 2016 року звернутися до уряду щодо перегляду рівня зарплат присяжних. Однак інформації щодо результатів розгляду цього рішення немає. Також не згадується, що у вересні 2016 року були внесені законодавчі зміни, які значно підвищили рівень виплат присяжним.
77. Інструмент моніторингу містить посилання на Закон «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільно-процесуального кодексу України, Адміністративно-процесуального кодексу України та інших законодавчих актів», прийнятих у жовтні 2017 року. Це посилання згадується у блоці щодо процедур оскарження. Однак аналіз посилання дозволяє зробити висновок, що він не має відношення до очікуваних результатів, оскільки зазначений закон жодним чином не обмежує повноваження прокурора чи потерпілого щодо апеляції, а також не встановлює жорстких обмежень на апеляцію виправдальних вироків присяжних.

ДОСЯГНЕННЯ ВІДПОВІДНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ СТРАТЕГІЇ РЕФОРМУВАННЯ СУДОУСТРОЮ, СУДОЧИНСТВА ТА СУМІЖНИХ ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ НА 2015–2020 РОКИ ТА ПЛАНУ ДІЙ З ВИКОНАННЯ ПОЛОЖЕНЬ СТРАТЕГІЇ

9.1.1 Розробка досудових процесуальних гарантій для захисту

Роль судді (суду)

78. В КПК було внесено низку змін, що мають відношення до досягнення передбачених результатів.
79. Це стосується, зокрема:
- Прийняття положення про визнання недопустимими доказів, отриманих під час виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи, коли така ухвала винесена слідчим суддею без повного технічного запису сесії (ст. 87.3 (4));
 - Введення вимоги подати протягом 48 годин клопотання про арешт майна після його попереднього вилучення під час обшуку чи перевірки за рішенням слідчого судді (ст. 171 (3)) та забезпечення повернення майна що було вилучено, коли недоліки в заяві про арешт не були усунені протягом визначеного часу (ст. 172.3);
 - Розробка підстав для відхилення клопотання про арешт, коли в цьому клопотанні не визначено ризиків, зазначених у статті 170.1 (2) (ст. 173.1);
 - Щодо оскарження відхилення прохання про обшук будинку чи іншого майна за відсутності нових обставин (ст. 234 (6));
 - Впровадження можливості оскарження відхилення прокурором скарги про недотримання слідчим розумних строків та повідомлення слідчого чи прокурора про підозру не пізніше, ніж закриття кримінального провадження прокурором або видачі заяви суду з обвинувальним актом (ст. 303.91 та 10 та 307.2 (11));
 - Дозвіл на укладення угод про визнання провини щодо особливо тяжких злочинів, вчинених у змові групою осіб, організованою групою, злочинною організацією чи терористичною групою за певних обставин (стаття 469.4 (3)); і
 - Доповнення до питань умов тимчасового звільнення підозрюваного, обвинуваченого від цивільної відповідальності, які мають бути визначені у договорі про визнання вини, у вигляді відшкодування витрат державі, понесених внаслідок вчинення злочину цією особою (ст. 472.1).
80. Подальша поправка до КПК з тим, щоб виключити можливість застосування заходів запобіжного заходу, окрім утримання під вартою, за певні злочини (ст. 176 (5)) означало б, що останні не є крайнім засобом, і, таким чином, вони можуть потенційно призвести до втрати свободи, що не відповідає Статті 5(3) Європейської конвенції. Однак цей наслідок було відвернуто внаслідок того, що поправка була визнана Конституційним судом неконституційною 25 червня 2019 року, і таким чином вона припинила свою дію.

81. Інші поправки, про які йдеться вище, стосуються певним чином посилення ролі слідчого судді та збільшення можливості використання угод про визнання провини, двох із передбачених результатів.
82. Крім того, Конституційний суд 23 листопада 2017 року також визнав неконституційним автоматичне продовження утримання під вартою без постанови суду між закінченням слідства і початком судового розгляду. Поправку до КПК щодо врахування цієї ухвали, як очікується, розгляне Верховна Рада.
83. Незважаючи на ці позитивні зрушення, звіти міжнародних моніторингових та українських дослідницьких органів та інформація, отримана під час дискусій у фокус-групі та переговорів з адвокатами захисту, слідчими суддями, слідчими та прокурорами, свідчать про те, що слідчі судді не завжди здійснювали практичний та ефективний контроль за законністю розслідування.
84. Зокрема, здавалося, що іноді вони:
- ігнорують або не особливо прихильно ставляться до скарг на жорстоке поводження з боку поліції, навіть якщо є підозрілі видимі ушкодження відповідних підозрюваних, і таким чином вони не виконують свого обов'язку щодо захисту прав людини;
 - не оцінюють та не здійснюють свою компетенцію щодо розгляду скарг на відмову в внесенні інформації до Єдиного реєстру досудових розслідувань, або своєчасно, або взагалі;
 - приймають рішення, не заходячи до нарадчої кімнати та не оголошуючи вступну та резолютивну частини рішення після розгляду скарг;
 - продовжують слухання незалежно від необхідності надання підозрюваному термінової медичної допомоги;
 - висловлюють надмірну симпатію до заяв слідчих чи прокурорів порівняно із заявами підозрюваного;
 - не встановлюють, що обставини є підставою для забезпечення заходів щодо забезпечення кримінального провадження, таких як відсторонення від посади; і
 - призначають адвокатів на поодинокі процесуальні дії, щоб їхня ефективність була знижена через недостатнє ознайомлення зі справою в цілому.
85. Крім того, трапляються випадки, коли дозвіл слідчих суддів не вимагається, коли підозрюваних переводять зі слідчих ізоляторів до ізоляторів поза правоохоронними органами; існують затримки у затвердженні слідчих дій, таких як обшуки та відновлення інформації, що стосується використання мобільних телефонів, і оскарження їхніх рішень заслуховується у відсутності підозрюваного.
86. Крім того, слідчі судді не завжди достатньо враховують вимоги презумпції невинуватості та права не свідчити проти самого себе. Зокрема, вони не завжди гарантують, що підозрювані достатньо усвідомлюють свої процесуальні права та обов'язки, особливо що стосується права відмовити у наданні пояснень щодо підозри та відмовитись відповідати на запитання.
87. Більше того, слідчі судді не завжди вдаються до застосування альтернативних заходів до утримання під вартою через такі фактори:
- неправомірне покладання на тяжкість злочину;

- не проводиться належна оцінка відповідних ризиків;
 - неправомірні уступки, що надаються клопотанням і поданням сторони обвинувачення у порівнянні зі стороною захисту;
 - клопотання щодо забезпечення кримінального провадження часто розглядаються за відсутності захисника та/або підозрюваного; і
 - визначення можливості надання застави без урахування конкретних обставин підозрюваного, та щоб необхідна сума була надмірною або непідйомною для оплати.
88. Нарешті, судді не завжди забезпечують дотримання принципу справедливості при проведенні процедур укладання угоди про визнання провини. Зокрема, вони:
- не намагаються встановити, чи розуміє обвинувачений свої права;
 - не намагаються встановити, чи є згода обвинуваченого на угоду про визнання вини добровільною та/або чи він мав достатню можливість попередньо обговорити це зі своїм адвокатом;
 - продовжують розгляд справ у відсутності адвоката обвинуваченого; і
 - не реагують на загрози, висунуті обвинуваченням під час провадження.
89. Однак деякі слідчі судді надають додатковий час для оскарження відмови у внесенні запису до Єдиного реєстру досудових розслідувань, якщо слідчий повернув скаргу із запізненням.
90. Крім того, слід враховувати, що багато слідчих суддів виконують цю роль за сумісництвом, оскільки вони також є адміністративними та цивільними суддями, так як початковий намір створити конкретну посаду слідчих суддів не розглядався через бюджетні обмеження.
91. Некримінальне підґрунтя багатьох слідчих суддів може бути важливим для їхнього дотримання вимог КПК, але більш принциповим є фактор, що призводить до надмірного навантаження. Останнє, зокрема, впливає як на своєчасність прийняття ними рішень, так і робить незвичним для одного судді-слідчого розбиратись із усіма клопотаннями, які стосуються конкретної справи, що робить глибоку оцінку суддею всіх актуальних питань малоімовірною. У деяких районах немає чергових слідчих суддів, що може сприяти затримці прийняття рішень.
92. Більше того, були висловлені сумніви не тільки зі сторони слідчих та прокурорів, але й адвокатів захисту щодо того, чи існує необхідність втручання слідчих суддів у таких питаннях, як судові експертизи, що лише збільшує їхнє навантаження. У той же час слідчі судді були стурбовані тим, що їхній час без потреби витрачається на клопотання слідчих, які були або передчасними, або неякісними. Зокрема, було висловлено припущення, що існує велика залежність від збору доказів шляхом обшуку, коли менш нав'язливі засоби будуть настільки ж ефективними.
93. Таким чином, можна зробити висновок, що законодавчі зміни в цілому призвели до певного посилення ролі слідчого судді. Однак вони не супроводжувалися значним поліпшенням фактичного контролю, який вони здійснювали для захисту прав захисту. Більше того, не існує суттєвих зрушень щодо результатів, що стосуються презумпції невинуватості, права не свідчити проти самого себе, використання утримання під вартою в крайньому випадку та справедливості укладання угод про визнання провини. Таким чином, відповідні результати були досягнуті лише частково.

94. Рекомендується призначати слідчих суддів у достатній кількості, при чому ця функція повинна бути їхньою єдиною відповідальністю, а також затвердження слідчих дій суддями-слідчими має бути переглянуто, щоб не було у цьому потреби, якщо це не завдає шкоди інтересам захисту.

Роль захисника

95. В КПК було внесено низку змін, що мають відношення до досягнення передбачених результатів.
96. Зокрема, це стосується (на додаток до тих, про які було сказано у попередньому пункті):
- встановлення права обвинуваченого отримувати пояснення щодо порядку підготовки та використання досудового звіту, відмовитися від участі у підготовці досудового звіту; брати участь у підготовці досудового звіту, надавати представнику органів пробації інформацію, необхідну для підготовки такого звіту, переглянути текст досудового звіту та подати свої зауваження та роз'яснення (ст. 42.4 (7) і (8));
 - поширення права на обов'язкову участь адвоката захисту у справах, що стосуються спеціального досудового слідства або спеціального судового провадження (стаття 52.2 (8));
 - введення положення про надання неприпустимих доказів, отриманих під час виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи, де адвокат захисту не був допущений до цієї слідчої (розшукової) дії (стаття 87.3 (3));
 - положення про те, що постанова, яка дає дозвіл на затримання з огляду на вимушеною явкою, не має юридичної сили після добровільної явки підозрюваного до слідчого судді та обвинуваченого до суду (стаття 190.3 (21)); і
 - введення вимог щодо передачі другої копії запису про обшук разом із переліком вилучених документів, тимчасово вилученими предметами особі, у якої здійснили обшук (або повнолітньому члену її сім'ї або представнику у разі її відсутності) або представнику керівника підприємства, установи чи організації, де їх шукають, та обов'язкового аудіо- та відео запису обшуку житла чи іншого майна особи на підставі ухвали слідчого судді (ст. 236,9 і 10).
97. Проте, права захисту можуть бути обмежені через зняття вимоги надсилати з повідомленням про отримання копій обвинувачувального вироку, будь-яких постанов, які накладають обов'язкові медичні чи освітні заходи та витягу з реєстру щодо досудових слухань за участю підозрюваного у справах, де проводилося спеціальне досудове розслідування (статті 291.4 (3) та 293.1).
98. Тим не менш, вищезазначені поправки сприяють певним чином зміцненню у формальному плані прав на захист, передбаченого результату.
99. Однак, звіти міжнародних моніторингових та українських дослідницьких органів та інформація, отримана під час обговорень фокус-груп із захисниками, свідчать, що допомога адвоката не завжди використовується до або під час допиту правоохоронними органами, оскільки:
- відбувається неформальний допит у разі відсутності адвоката, а подальший допит у його присутності потім стає формальністю, і роль адвоката обмежується лише підписанням будь-якої заяви підозрюваного;

- затримка контакту з адвокатом підозрюваного після його затримання або доступу до адвоката може бути дозволена лише після того, як підозрюваного буде переведено до офіційного місця затримання;
 - підозрювані можуть не знати і можуть бути не поінформовані про своє право на допомогу адвоката, або це робиться дуже формально і не зрозуміло;
 - члени сім'ї підозрюваного, можливо, не були поінформовані про те, що підозрюваного було затримано, і тому вони не в змозі назначити адвоката від свого імені;
 - може вважатися, що підозрювані відмовилися від права на допомогу адвоката після того, як їх попросили підписати документ, що перелічує їх права згідно КПК, або не мають змоги його прочитати, або якщо це копія, яка недостатньо розбірлива;
 - адвокати з правової допомоги прибувають після значної затримки, при цьому запис робиться лише про те, коли вони були повідомлені, а не про те, коли вони фактично прибули; і
 - у певних областях недостатньо юристів з правової допомоги або такі адвокати не працюють поза «робочим часом».
100. Крім того, існують випадки запобігання доступу до адвоката.
101. Крім того, доповіді міжнародних моніторингових та українських дослідницьких органів зазначають, що підозрювані можуть сумніватися у незалежності деяких адвокатів від правоохоронних органів (особливо, якщо вони вимагають зізнання), а також у тому, що вони є достатньо кваліфікованими. Вони також можуть зіткнутися з адвокатами по службі, які вимагають «неправомірних платежів» за свої послуги, даючи зрозуміти, що вони інакше не діятимуть від імені підозрюваного.
102. Крім того, ці звіти свідчать, що якщо адвокати присутні на допиті, підозрювані не завжди мають можливість спілкуватися з ними приватно, при цьому приміщення, що надаються для цього, знаходяться під електронним наглядом. Спілкуванню також може перешкоджати адвокатська колегія, коли підозрювані можуть письмово зв'язатися зі своїми адвокатами.
103. Крім того, адвокати захисту вказували, що у відділеннях поліції часто просто відсутні будь-які приміщення, в яких можна було б проводити конфіденційні обговорення з клієнтами.
104. Хоча адвокати захисту взагалі не повідомляли про проблеми щодо доступу до матеріалів досудового розслідування, це було не завжди можливо.
105. Крім того, вартість розглядалася як гальмуючий фактор у проведенні деяких слідчих дій, зокрема, тих, що стосуються судових експертиз. У таких випадках проведення цих дій просто не вимагалось.
106. Нарешті, звіти міжнародного моніторингу та українських дослідницьких органів свідчать, що адвокати не завжди надають ефективну допомогу підозрюваним на досудовій стадії. Зокрема, вони:
- не піднімають питання або запізнило докладають про тортури та жорстоке поводження під час допиту, вважаючи за краще зосередитись лише на питаннях, пов'язаних із кримінальним звинуваченням, оскільки лише за них вони можуть отримати плату;

- готові підписувати протоколи співбесід з поліцією, навіть якщо вони не були присутні;
 - можуть прийняти призначення на проведення лише однієї процесуальної дії, коли адвокат підозрюваного недоступний і, отже, не знайомий з усіма аспектами справи;
 - можуть бути немотивовані через низький рівень оплати, що виплачується тим, хто працює за схемою правової допомоги, особливо якщо потрібно працювати вночі або під час свят.
107. Знову ж, відбулися корисні вдосконалення законодавчої бази, але це не супроводжувалося суттєвим поліпшенням практики в галузі захисту на досудовому етапі. Таким чином, відповідні результати були досягнуті лише частково.
108. Рекомендується, щоб у відділеннях поліції були забезпечені конфіденційні зустрічі між захисниками та їхніми клієнтами, а офіцер в кожному відділенні поліції несла особливу відповідальність за забезпечення прав підозрюваних та обвинувачених.

Застосування стандартів

109. В КПК було внесено кілька змін, що мають відношення до досягнення передбачених результатів.
110. Це стосується:
- введення вимоги повернути тимчасово вилучене майно особі, у якої воно вилучено у випадках, коли арешт скасовується (стаття 169.1 (4));
 - конкретизація завдання арешту майна та розробка певних умов, що регулюють його використання (ст. 170.1 та 4-11); і
 - положення про те, що клопотання про арешт повинне бути відхилене не лише у випадку, якщо доведено, що це є необхідним, але й у поданні йдеться про ризики, що виправдовують такий захід, викладеного в частині 2 статті 170.1).
111. Ці поправки можна вважати такими, що роблять певний внесок у досягнення запланованих результатів.
112. Однак, повідомлення українських дослідницьких органів та інформація, отримана під час обговорень у фокус-групі з адвокатами та прокурорами захисту та інтерв'ю з слідчими суддями та слідчими, свідчать про те, що стосовно застосування стандартів досі виникають різні проблеми.
113. Виявлені проблеми включають:
- слідчі не обов'язково дотримуються процедурних вказівок, які фактично даються прокурорами, частково через вказівки керівника власних підрозділів;
 - слідчі вимагають схвалення слідчих дій у іншого прокурора, коли один прокурор вже відмовив у цьому;
 - прокурори не завжди контролюють дотримання закону слідчими під час проведення досудового слідства і не завжди цікавляться їхніми діями на цьому етапі;
 - прокурори, вважають, що вони не мають жодних засобів спрямування слідчих, оскільки вони не можуть притягнути їх до кримінальної відповідальності, а відмова від провадження у кримінальному переслідуванні створить труднощі у власній ієрархії;

- важливі процесуальні рішення (наприклад, ті, що стосуються затримання підозрюваного, вручення повідомлення про підозру або вибору запобіжного заходу), не завжди приймаються відповідними прокурорами через відсутність незалежності від начальства або страху можливих санкцій за самостійні дії;
 - прокурори зосереджені на вигравші справи будь-якою ціною, тому вони не дотримуються вимоги щодо об'єктивних обставин, що встановлюють провину у справі;
 - повідомлення про підозру слідчі та прокурори часто помилково розглядають як аналогічне обвинувальному висновку, що призводить до затримки як з реєстрацією затримання підозрюваного, щоб не порушити 24-годинний ліміт на видачу такого повідомлення, так і бюрократичну процедуру його затвердження в органах прокуратури;
 - в ході досудового розслідування слідчі продовжують намагатись отримати визнання підозрюваних у випадках, коли вони не мають допомоги адвоката, або коли вони піддаються катуванню чи жорстокому поводженню, або існує ризик, що це трапляється, незважаючи на те, що такі зізнання не повинні бути прийнятними в жодному судовому процесі;
 - отримані таким чином зізнання також використовуються для підтримки заяв про введення запобіжних заходів до судового розгляду;
 - заяви про катування або жорстоке поводження, які повинні впливати на допустимість певних доказів, які не завжди розслідуються, і, таким чином, посилення може в кінцевому рахунку бути покладене на докази, що неприйнятно;
 - прокурори не завжди подають слідчому судді докази обставин або не дотримуються загальних правил щодо необхідності обґрунтування вживання заходів для забезпечення кримінального провадження, а також не перевіряють ретельно подані заяви слідчих щодо застосування таких заходів, але підтримують їх суто формально;
 - прокурори не завжди реагують, коли слідчі прагнуть провести допити під час повторного ухвалення, і тоді виникає можливість обійти заборону використовувати показання, надані слідчому чи прокурору, як підставу для рішення суду; і
 - не всі прокурори відмовляються подавати до суду частини недопустимих доказів, отриманих слідчими, особливо якщо є ймовірність, що захист не порушить питання про їхню прийнятність і суд не помітить цього.
114. Крім того, у звітах українських дослідницьких органів вказується, що можливість застосування альтернативних заходів до тримання під вартою не завжди виникає через такі фактори:
- неправомірне покладання на тяжкість правопорушення у клопотаннях, підготовлених слідчими та прокурорами; і
 - не проводиться належна оцінка відповідних ризиків, і слідчі та прокурори роблять подання за шаблоном, не враховуючи обставин конкретної справи.
115. Крім того, ці звіти також дозволяють прокурорам не завжди шукати виправдальних доказів і можуть ігнорувати можливі порушення прав людини слідчими через можливі негативні наслідки виправдувальних вироків для них.
116. Крім того, доповіді українських дослідницьких органів та співбесіди зі слідчими суддями вказують на тенденцію подання клопотання про тимчасовий доступ до документів та предметів як захід для забезпечення кримінального провадження, коли фактичною метою є збір доказів, що може бути досягнуто шляхом слідчих дій.

117. Також, здається, існує тенденція до того, що влада робить копії та вилучає предмети, які не вказані у відповідній постанові, і не поважає заборону на доступ до листування чи будь-якого іншого обміну інформацією між захисником та клієнтом, або будь-якою особою, яка представляє клієнта стосовно надання правової допомоги, а також до об'єктів, що додаються до цієї кореспонденції та інших форм обміну інформацією, а також вимог щодо доступу до об'єктів та документів, що містять захищені законом секрети.
118. Нарешті, доповіді українських дослідницьких органів вказують на те, що прокурори не завжди виконують свій обов'язок щодо нагляду за використанням заходів забезпечення кримінального провадження, щоб їх можна було використувати в спосіб, що не відповідає законодавству. Вони також зазначають, що часто не вдається повернути вилучене майно, коли його зберігання перестало бути виправданим.
119. Незважаючи на законодавчі зміни, про які йшлося раніше, істотного вдосконалення фактичної практики щодо застосування стандартів не відбулось, тому відповідних результатів ще потрібно досягти.
120. Слідчим та прокурорам рекомендується пройти підвищення кваліфікації щодо їхніх обов'язків відповідно до КПК.

Система оповіщення (повідомлень)

121. В КПК було внесено кілька змін, що мають відношення до досягнення передбачених результатів.
122. Зокрема, вони стосуються:
 - усунення вимог, згідно з якими особа повинна отримати ухвалу про судову повістку або бути повідомлена про неї іншим способом, зонайменше, за три дні до дня її виклику, і таке отримання або повідомлення повинні давати відповідній особі необхідний час для підготовки та прибуття, тоді як інші строки унеможливають виконання триденної вимоги (ст. 135.8);
 - положення про те, що неодноразове невиконання підозрюваним, обвинуваченим, оголошеним в міждержавний чи міжнародний розшук, вимоги з'явитися на повістку без поважних причин, послужить підставою для проведення спеціального досудового розслідування або спеціального судового провадження (ст. 139,5);
 - введення вимоги до слідчого, прокурора щодо надання особі, яка подає звіт, відомості про кримінальне правопорушення, витяг із Інтегрованого реєстру досудових розслідувань через 24 години після внесення такої інформації до неї (ст. 214.1); і
 - зняття вимоги надсилати з повідомленням про отримання копій обвинувачувального вироку, будь-яких постанов, які накладають обов'язкові медичні чи освітні заходи та витягу з реєстру щодо досудових слухань за участю підозрюваного у справах, де проводилося спеціальне досудове розслідування (ст. Ст. 291.4 (3) та 293.1).
123. Ці поправки не сприяють досягненню передбачених результатів.
124. Крім того, доповіді українських дослідницьких органів та інформація, отримана під час обговорень у фокус-групі з адвокатами та прокурорами, свідчать про те, що виникають різні проблеми щодо застосування стандартів.

125. Виявлені проблеми стосуються:

- практики деяких слідчих продовжувати проводити перевірку до розслідування перед тим, як внести будь-який запис до Єдиного реєстру досудових розслідувань;
- відкладення повернення скарг, які слідчі вважають недостатніми, тому апеляція до слідчого судді не завжди можлива, а деякі слідчі - навіть ті, хто перебуває в Державному бюро розслідувань - не можуть вжити будь-яких дій щодо скарги;
- повідомлення про підозру, яке слідчі та прокурори часто розглядають неправильно, є аналогом обвинувального висновку, що призводить до затримки з реєстрацією затримання підозрюваного, щоб не порушити 24-годинне обмеження на видачу такого повідомлення та бюрократичну процедуру його затвердження в рамках прокуратури;
- тривала відсутність єдиної процедури інформування прокурора про затримання особи та призначення процесуального нагляду у кримінальному провадженні. Про це прокурори дізнаються з різних джерел або переглянувши Єдиний реєстр досудових розслідувань, отримавши повідомлення від слідчого чи керівника прокуратури, або навіть отримавши копію наказу;
- повідомлення про підозру часто змінюється наприкінці досудового розслідування за рахунок суддів, які повертають обвинувачення прокурорам, оскільки вони не відповідають обвинувальному висновку;
- підозрювані не завжди отримують інформацію про свої права після затримання або це робиться таким чином, що не дає їм справжньої можливості зрозуміти або скористатися ними;
- сім'ї та адвокати осіб, яких затримали, не завжди отримували повідомлення про те, що це сталося або це відбувається з невиправданою затримкою;
- обвинувачені особи не завжди інформуються про свої процесуальні права та обов'язки на різних стадіях провадження проти них;
- запис дати, часу та місця затримання підозрюваного, як правило, робиться лише під час написання протоколу про затримання, а не тоді, коли воно розпочато;
- часто не вдається довести всі необхідні підстави вважати, що міра відсторонення від займаної посади є актуальною для його застосування щодо фізичної особи (тобто для припинення кримінального правопорушення, припинення чи запобігання протиправній поведінці підозрюваного чи обвинуваченого, який, якщо займає цю посаду, може знищити або підробити предмети та документи, що мають важливе значення для досудового розслідування, або чинить незаконний вплив на свідків тощо); і
- вимоги щодо вручення повісток адресату не завжди дотримуються, оскільки вони вручаються іншим особам, а не відповідно до відповідних строків.

126. Законодавчі зміни не покращили домовленостей щодо системи оповіщення, а проблеми з її впровадженням на практиці не були достатньо вирішені. Таким чином, відповідні результати ще мають бути досягнуті.

127. Рекомендується запровадити єдиний порядок інформування прокурора про затримання особи та призначення процесуального нагляду в кримінальному провадженні. Крім того, рекомендується, щоб посадова особа в кожному відділенні поліції відповідала за забезпечення прав підозрюваних та обвинувачених.

Угоди про визнання вини і примирення

128. У КПК було внесено три поправки, що стосуються досягнення передбачених результатів, а саме,
- Дозвіл на укладення угод про визнання провини щодо особливо тяжких злочинів, вчинених у змові групою осіб, організованою групою, злочинною організацією чи терористичною групою за певних обставин (стаття 469.4 (3));
 - Виключення можливості укладати угоди про визнання провини у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень, що завдають шкоди суспільним чи громадянським інтересам, або правам та інтересам осіб, у тому числі потерпілого чи потерпілих, за винятком випадків, коли всі потерпілі дали письмову згоду прокурору укласти угоду (стаття 469.4 (5)); та
 - Доповнення до питань, що мають бути визначені в угоді про визнання провини, щодо умов тимчасового звільнення підозрюваного, обвинуваченого від цивільно-правової відповідальності у вигляді відшкодування витрат державі, понесених внаслідок вчинення злочину цією особою (ст. 472.1).
129. Перша і третя з цих поправок могли б сприяти досягненню передбачених результатів ефективності.
130. Під час обговорень у фокус-групах із адвокатами-захисниками та прокурорами та інтерв'ю зі слідчими суддями, укладення угод про визнання провини та примирення взагалі не вважалося проблематичним, і їх навряд чи можна було б оскаржити.
131. Однак, доповіді українських дослідницьких органів та інформація, отримана під час обговорень у фокус-групі з адвокатами та прокурорами, наголошує, що судді не завжди забезпечують дотримання принципу справедливості при проведенні процедур щодо угоди про визнання провини.
132. Зокрема, вони не завжди:
- Прагнуть встановити, чи розуміє обвинувачений свої права;
 - прагнуть встановити, чи є згода обвинуваченого на угоду про визнання вини добровільною та/або він мав достатню можливість попередньо обговорити це зі своїм адвокатом; і
 - реагують на погрози, висунуті обвинуваченням під час провадження.
133. Крім того, вони іноді продовжують розгляд справ за відсутності адвоката обвинуваченого.
134. У той же час може бути затримка у затвердженні угод про визнання провини, які є добровільними через недоступність судді для цієї мети.
135. Крім того, з боку прокурорів була висловлена стурбованість тим, що угоди про визнання провини, як правило, обмежуються менш серйозними правопорушеннями.
136. Законодавчі зміни обмежені і не впливають на ситуацію значною мірою. Не вжиті кроки для запобігання примусу до укладення угод. Таким чином, відповідні результати були досягнуті лише частково.

137. Суддям рекомендується нагадувати про їхню відповідальність за забезпечення добровільності угод про визнання провини.

9.1.2. Розвиток процедурних гарантій для захисту в суді

Принцип рівності сторін

138. Не було внесено змін до КПК, що мають відношення до досягнення передбачених результатів.

139. Однак, крім питань, зазначених стосовно ролі відповідача, зазначених вище, доповіді українських дослідницьких органів свідчать, що виникають різні проблеми щодо дотримання цього стандарту.

140. По-перше, судді не завжди гарантують, що обвинувачені знають про свої процесуальні права та обов'язки, або про те, що права, які вони мають, насправді дотримуються. Зокрема, вони:

- Не завжди пояснюють можливі наслідки та ризики представлення себе на суді;
- Не завжди призначають адвоката по службі, коли про це вимагається;
- Не завжди нагадують обвинуваченому про його право зберігати мовчання; і
- Іноді дозволяють свідкам, які ще не допитані, бути присутніми, коли інші дають показання.

141. Крім того, судді іноді діють таким чином, що не відповідає їхньому обов'язку неупередженості. Зокрема, вони:

- можуть обмінюватися жестами з представниками громадськості, які відвідують слухання;
- вийти не оголошуючи про відкладення провадження у справі;
- поводитися з деякими учасниками неналежним чином;
- не приділяти повною мірою уваги провадженню (наприклад, через використання телефонів чи читання газет);
- проводити дискусії з прокурорами у своїх кабінетах щодо змісту рішення; і
- перенести розгляд справи до їхніх кабінетів після появи певних осіб, які бажають взяти участь у слуханні.

142. Більше того, обвинувачені інколи можуть не мати можливості брати участь у певних слуханнях через неможливість залучення їх до суду із ізоляторів, у яких вони утримуються.

143. Крім того, адвокати захисту в деяких випадках є надмірно пасивними або навіть не беруть участі у провадженні. Зокрема, вони:

- не завжди можуть бути присутніми на певних слуханнях, які продовжуються за їх відсутності;
- не завжди можуть намагатися надати докази на підтримку обвинуваченого;
- іноді суду потрібно нагадувати їм про необхідність обвинувачення наводити свої докази, а захисту спростовувати подання обвинувачення; і не завжди порушувати

питання щодо допустимості доказів, особливо тих, які нібито були отримані шляхом тортур чи жорстокого поводження.

144. Нарешті, швидке провадження все частіше використовується в обставинах, коли вони проходять без участі захисника.
145. Мабуть, не відбулося суттєвого покращення дотримання стандартів «рівності озброєнь», тому відповідні результати залишаються досягти.
146. Суддям рекомендується проходити навчання щодо відповідної поведінки в суді та необхідності не створювати враження, що вони надають перевагу одній стороні, навіть якщо це не є навмисним.

Суд присяжних

147. Аналіз статистичних даних, а також результатів досліджень ефективності судових процесів присяжних в Україні показує, що цей інститут безпосередньої участі громадян у здійсненні правосуддя у кримінальних провадженнях ще не набув широкого поширення.
148. Дослідження показують, що навіть у таких категоріях випадків, коли закон передбачає можливість залучення присяжних, судові процеси проводилися без їхньої присутності. Таким чином, за участі присяжних було розглянуто лише кожне з семи справ, що підпадають під ці категорії. Це також вказує на те, що обвинувачені не користуються своїм правом на суд присяжних, оскільки його призначають за їхнім бажанням. Водночас слід зазначити, що частка вироків, винесених присяжними, від загальної кількості вироків, винесених за ч. 2 ст. 115 КК (умисне вбивство) поступово зростає - з 7,09% у 2013 році до 17,23% у 2017 році.
149. Дослідження також показують, що в роботі присяжних та професійного суду є деякі відмінності. Зокрема, існує вдвічі більше шансів винесення повного виправдального вироку присяжними. Зокрема, у 5,4% розглянутих справ у 2013-2017 роках присяжні винесли повний виправдальний вирок, тоді як професійний суд — лише у 2,8% справ. При цьому професійний суд розглядає кримінальні справи швидше, ніж присяжні. Зокрема, у 2013-2017 роках за 100 робочих днів професійний суд заслухав понад 44% усіх справ (21% з яких до 50 робочих днів), тоді як для присяжних цей показник становив трохи більше 32% (12% з них — протягом 50 робочих днів). Крім того, присяжні частіше виносять рішення про довічне ув'язнення, ніж професійний суд. 22,7% справ у таких випадках були розглянуті присяжними, тоді як у професійних судах - 13,6%.
150. Особливу увагу слід приділити появі в Україні практики скасування вироків вищими судами, якщо нижчі суди не повідомили відповідача про його право на суд присяжних. Відповідні рішення були прийняті як апеляційними судами, так і Верховним судом.
151. Під час зустрічі з суддями Верховного Суду останні повідомили, що не бачать великої різниці в роботі присяжних та професійного суду. Зокрема, судді зазначили, що жодного разу не бачили окремої думки присяжних. Як правило, присяжні погоджуються з думкою професійних суддів, які входять до складу присяжних. Крім того, судді зазначили, що присяжні ухиляються від виконання своїх обов'язків, в тому числі, коли присяжні не з'являються без належної причини на судових

- засіданнях. Чинний закон не передбачає жодної відповідальності присяжних за такі дії, крім виключення з присяжних.
152. Серед причин недостатньої ефективності роботи присяжних в Україні є прогалини в законодавчій базі. Наразі повноваження присяжних обмежуються виключно розглядом кримінальних справ, пов'язаних із довічним позбавленням волі. Також не було змінено законодавчого регулювання процесу відбору присяжних, що зробило б процес більш прозорим. Варто додати, що за останні 5 років до Верховної Ради було внесено декілька законопроектів, що покращують ефективність роботи присяжних, але жоден не був прийнятий.
153. Позитивним явищем стала зміна рівня виплат журі. Так, у 2016 році завдяки законодавчим змінам оплата роботи присяжних прирівнялася до виплат суддям місцевого суду і нараховується щогодини.
154. Зважаючи на все вищесказане, можна зробити висновок, що очікувані результати для цієї групи були частково досягнуті. З одного боку, частка вироків присяжних поступово збільшується, але з іншого - протягом 5 років після впровадження СТРАТЕГІЇ цей інститут не набув широкого поширення. Крім того, досі сфера розгляду присяжних була обмежена випадками, пов'язаними з довічним ув'язненням.
155. Рекомендується внести зміни до КПК щодо розширення сфери розгляду судом присяжних інших злочинів, ніж тих, що передбачають довічне ув'язнення. Крім того, рекомендується змінити чинну модель присяжних на таку, яка б передбачала збільшення кількості присяжних, чітке розмежування їхніх повноважень та функцій від професійних суддів. Крім того, слід передбачити належну регламентацію процедури відбору присяжних.

Електронні інструменти та обладнання

156. Значні зміни відбулися у сфері електронного правосуддя в Україні, в тому числі щодо системи кримінального правосуддя. Так, зокрема, з 1 січня 2019 року всі місцеві та апеляційні суди України розпочали роботу системи Електронного суду, яка наразі функціонує у тестовому режимі. Крім того, з цієї ж дати набули чинності поправки до КПК, що вимагають повного обліку судових засідань за допомогою звуко- та відеозаписувальної апаратури на судових та досудових стадіях, за винятком слухань щодо прихованих заходів досудового слідства.
157. Практика проведення слухань у режимі відеоконференцій також набула широкого поширення протягом останніх 5 років. Зокрема, за статистикою, кількість таких слухань у 2018 році зросла до 75 300, з яких майже 30 000 (29 900) були у кримінальному провадженні.
158. Під час проведення фокус-груп та зустрічей з адвокатами, прокурорами та суддями вони повідомили, що впровадження системи відеоконференцій стало важливою віхою, оскільки це значно спрощує допит підозрюваних, які утримуються під вартою. Крім того, використання такої системи є дуже корисним у випадках допиту свідка чи потерпілого, який боїться перебувати на одному судовому засіданні з підозрюваним через можливість тиску та залякування з боку останнього. У той же час майже всі учасники вказали, що існували технічні проблеми з використанням цієї системи, в т.ч.:

- погана якість відео чи аудіо, що часто призводить до відстрочки або затримки судових засідань;
 - відсутність належної кількості судових залів, обладнаних відповідним обладнанням, що може затягнути час судового розгляду.
159. Були виявлені деякі відмінності у думках учасників фокус-груп та семінарів щодо ефективності та доцільності обов'язкової судової відеозйомки. Зокрема, захисники відзначили критичне значення цієї системи для забезпечення належного контролю та прозорості судових засідань. Однак, прокурори та судді зазначили, що неприйнятним є обов'язкова відеозйомка всіх судових засідань, зазначивши, що таке фіксування може бути здійснене на прохання сторін або у серйозних та особливо тяжких кримінальних провадженнях.
160. Слідчі судді та судді Верховного Суду також зосередилися на технічних питаннях, що перешкоджають повному впровадженню систем відеозаписів, таких як:
- відсутність належного обладнання у всіх залах судових засідань, що призводить до значних затримок процесуального часу через необхідність чекати поки приміщення звільниться;
 - низька якість відео, що в деяких випадках навіть призводить до скасування відповідного рішення суду, у тому числі вироків.
161. На думку учасників фокус-груп та семінарів, впровадження електронного суду також є надзвичайно актуальним та необхідним. У той же час повний запуск електронного суду був відкладений рішенням суддівської ради у березні 2019 року через технічну непідготовленість судів, включаючи відсутність належного обладнання та інфраструктури.
162. КПК також містить положення про використання аудіо- та відеозаписів допиту (ст. 224), але ця норма не є обов'язковою. Відповідно слідчий чи прокурор визначає необхідність робити такі записи на власний розсуд.
163. Під час робочої зустрічі з керівництвом Головного слідчого управління Національної поліції України стало відомо, що зараз усі слідчі підрозділи належним чином оснащені відеокамерами та аксесуарами, щоб здійснити запис обшуків (такий відеозапис є обов'язковим). Зазначене обладнання слідчі також можуть використовувати для запису допитів, якщо це необхідно. Крім того, отримано інформацію про реалізацію спільного проекту з EUAM, який пропонує обладнати спеціальні приміщення у відділеннях поліції для допиту із застосуванням систем відеозйомки у 9 регіонах країни. Ці кімнати також використовуватимуться для проведення відеоконференцій.
164. Підсумовуючи, можна зазначити, що очікувані результати не були досягнуті повністю, і незважаючи на безумовний прогрес із впровадженням електронних інструментів правосуддя та систем відеозапису, їхнє повне впровадження вимагає додаткових заходів.
165. Рекомендується забезпечити судам достатнє фінансування для того, щоб придбати необхідне обладнання для встановлення систем відеозйомки та відеоконференцій у всіх судових залах судів першої інстанції та апеляційного суду, а також у Верховному суді. Крім того, рекомендується забезпечити додаткове навчання технічних працівників суду щодо особливостей використання електро-

них систем правосуддя, відеозапису та відеоконференцій та спеціальних кабінетів для допиту з можливістю відеозапису у всіх територіальних управліннях Національної поліції України, а також інших правоохоронних органах (НАБУ, ДБР, СБУ).

9.1.3. Розвиток більшої справедливості та захисту прав на апеляцію

Гарантії для захисту

166. В КПК було внесено низку змін, що мають відношення до досягнення передбачених результатів.
167. Це стосується, зокрема:
 - Введення положення про поновлення строку на подання апеляційної скарги щодо результатів спеціального судового провадження, коли обвинувачений довів наявність поважних причин (ст. 400.3);
 - Скасування вимоги про відкладення слухання з апеляційної скарги, коли участь у судовому процесі учасника, який не з'явився, апеляційним судом або законом вважається обов'язковою (ст. 4054);
 - Введення певних підстав виняткових обставин для перегляду судових рішень, що набрали законної сили, а саме: (а) протиконституційність, конституційність закону, іншого правового акту або їхнього окремого положення, застосовуваних судом для вирішення справи, як встановлено Конституційним Судом України; (б) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, про порушення міжнародних зобов'язань України щодо вирішення цієї справи судом та (с) встановлення вини судді у вчиненні злочину чи образливого діяння слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом під час кримінального провадження, у результаті чого було прийнято рішення суду (статті 459.3 та 4 та 461.5).
168. Ці поправки можуть розглядатися як такі, що сприяють досягненню передбачених результатів.
169. Як зазначалося в попередній темі, існують практичні проблеми в роботі відеоконференцій, які, зокрема, можуть негативно вплинути на позицію захисту.
170. Не було отримано інформації в дискусіях фокус-груп чи інтерв'ю щодо гарантій на практиці захисту в контексті звернень.
171. Законодавчі зміни є важливими щодо формального досягнення відповідних результатів, але залишається зрозуміти, як вони працюють на практиці. Крім того, існує потреба вдосконалити механізми відеоконференцій.
172. Рекомендації, що стосуються вищезгаданого стандарту «рівності сторін» та оскарження повноважень та процедур, поданих нижче, однаковою мірою застосовуються до цього пункту.

Апеляційні повноваження обвинувачення

173. Зміни в апеляційних повноваженнях обвинувачення не відбулися.
174. Таким чином, КПК все ще не обмежує коло судових рішень, які можуть бути оскаржені прокурором, або підстави для такого оскарження, за винятком судових рішень, заснованих на угоді чи примиренні.

175. Так само не було змінено широкого розсуду, наданого прокурорам вищого рівня для ініціювання апеляцій.
176. Під час проведення фокус-груп з адвокатами та прокурорами надійшла інформація про те, що на практиці прокурори можуть оскаржувати судові рішення на формальних підставах. Наприклад, прокурор змушений оскаржувати рішення суду, з яким він повністю погоджується, оскільки апеляція була подана захисником. Така практика пов'язана з тим, що на прокурора може здійснюватися тиск його керівництвом, якщо скарга захисника буде задоволена.
177. Також широко поширені апеляції прокурорів вищого рівня. У той же час, прокурори – процесуальні керівники можуть навіть не знати, що рішення суду у справі було оскаржене прокуратурою вищого рівня. Більше того, вони можуть не залучатися до апеляційного суду в таких випадках. За словами місцевих прокурорів, є випадки апеляцій прокурорів вищих прокуратур через наявність певних статистичних показників для оцінки ефективності їхньої діяльності, коли такі звернення подаються виключно для забезпечення стійкості таких показників.
178. З огляду на викладене, можна зробити висновок, що очікуваних результатів не досягнуто з точки зору обмеження повноважень прокуратури щодо оскарження, оскільки жодних змін у законодавчому регулюванні цих повноважень не відбулося.
179. Рекомендується внести зміни до КПК, щоб встановити чіткі обмеження щодо повноважень прокуратури та внести зміни до Закону України «Про прокуратуру», щоб забезпечити належну процесуальну незалежність прокурора щодо прокурорів вищого рівня, в тому числі на етапі прийняття рішення про доцільність оскарження рішення суду.

Повноваження потерпілих щодо апеляції

180. Жодних змін у повноваженнях потерпілих щодо апеляцій не відбулося.
181. Таким чином, потерпілі все ще мають широкі права на апеляцію, так що їхня участь у кримінальному провадженні не обмежується досудовим і судовим процесом.
182. В той же час, на досудовому та судовому етапі зміцнення прав потерпілих не відбулося. Як результат, відмови у внесенні інформації про кримінальні правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, необґрунтоване закриття кримінального провадження та затягування процесу досудового розслідування продовжують виявляти поширені порушення прав потерпілого у кримінальному провадженні.
183. Під час проведення фокус-групи адвокати підкреслювали, що потерпілий є найменш захищеною особою у кримінальному провадженні. Так, зокрема, потерпілий позбавляється права ініціювати проведення будь-яких слідчих дій, а також висловлювати думку при виборі запобіжного заходу підозрюваному. Поширені випадки, коли потерпілий навіть не повідомляється про закриття кримінального провадження за його заявою.

184. Підсумовуючи, можна зазначити, що очікуваних результатів у цій галузі не досягнуто, оскільки в законодавчому регулюванні повноважень потерпілого в частині апеляції не відбулося змін. Крім того, важливо додати, що вжиття заходів щодо обмеження повноважень потерпілого в апеляційному порядку у кримінальному провадженні було б доцільно поєднувати з заходами щодо підвищення правового статусу потерпілого на досудовій стадії та під час судового розгляду в суді першої інстанції.
185. Рекомендується внести зміни до КПК, щоб посилити правовий статус потерпілого на досудовій стадії кримінального провадження, а також під час судового провадження. Такі зміни повинні включати, серед іншого, надання потерпілому права ініціювати слідчі та процесуальні дії, обов'язкове та своєчасне інформування потерпілого про дату та місце судових засідань щодо розгляду запобіжних заходів щодо підозрюваного тощо. У той же час, до КПК слід внести зміни до обмеження повноважень потерпілих у апеляційному порядку.

Процедури оскарження

186. До КПК не було включено окреме положення щодо оскарження вердиктів присяжних. Як результат, учасники кримінального провадження все ще можуть оскаржити вирок присяжних на тих же підставах, що і професійні судді.
187. Незважаючи на чіткі положення КПК щодо підстав для скасування кримінального провадження до суду першої інстанції апеляційним судом, практика повернення справ апеляційними судами на новий розгляд до судів першої інстанції з інших непередбачених підстав все ще залишається широко поширеною, що часто призводить до необґрунтованих затримок у кримінальному провадженні.
188. Згідно з даними фокус-груп, така практика широко поширена у справах виправдання суду першої інстанції – у 70% таких випадків апеляційний суд скасовує рішення суду та знову передає справу до суду першої інстанції замість того, щоб прийняти власне рішення по суті. Такі дані підтверджуються також іншими дослідженнями, згідно з якими майже 60% виправдальних вироків, винесених присяжними, були скасовані апеляційним судом. Слід також додати, що, на думку суддів Верховного Суду, практика необґрунтованого повернення апеляційних справ до нового судового розгляду перед судами першої інстанції значно зменшилась за останні два роки.
189. Практика безпідставної відмови від поновлення або, навпаки, поновлення умов апеляції без належного обґрунтування, все ще зустрічається в апеляційних судах.
190. Під час проведення фокус-групи адвокати зазначили, що апеляційні суди досить лояльні до такого поновлення. Однією з причин такого стану речей був страх суддів апеляційних судів, що у разі їхньої відмови у поновленні строку оскарження таке рішення буде оскаржене до Верховного Суду, який може скасувати рішення Апеляційного суду.
191. У світлі вищесказаного можна стверджувати, що очікуваних результатів не було досягнуто, оскільки не було відповідних законодавчих змін щодо обмеження повноважень апеляційних прокурорів та потерпілих, а також все ще існують практики розгляду справ у судах першої інстанції та поновлення строків оскарження без належного обґрунтування.

192. Рекомендується внести зміни до КПК, щоб звужити повноваження прокурора щодо апеляційного оскарження, у тому числі заборону оскаржувати виправдання присяжних та посилити процесуальні повноваження потерпілого у кримінальному провадженні, зокрема на досудовій стадії, одночасно зменшуючи повноваження потерпілого на апеляцію. Крім того, рекомендується узагальнення Верховним Судом практики апеляційних судів щодо підстав повернення справ на новий розгляд до судів першої інстанції, а також підстав для поновлення строків апеляції.

ВИСНОВКИ

193. Відбувся невеликий прогрес у плані загального досягнення результатів, передбачених Стратегією, для областей, які були оцінені, хоча деякі окремі з них були повністю досягнуті. За оцінкою експертів, рівень прогресу становить у середньому не більше 22%.¹⁶
194. Для забезпечення вдосконалення реформ та їхнього просування в секторі правосуддя України, зокрема, вдосконалення відповідної законодавчої бази та її механізмів управління, оцінка передбачає таке:

КОРОТКОСТРОКОВІ РЕКОМЕНДАЦІЇ (протягом періоду до кінця 2020 року)

- Прийняття поправки до КПК для врахування постанови Конституційного суду від 23 листопада 2017 року, яка визнала неконституційним автоматичне продовження утримання під вартою без ухвали суду між закінченням досудового розслідування і початком судового розгляду;
- Слідчим та прокурорам слід пройти підвищення кваліфікації стосовно їхніх обов'язків відповідно до КПК;
- Слід запровадити єдиний порядок інформування прокурора про затримання особи та призначення процесуального керівника у кримінальному провадженні;
- Суддям слід нагадати про їхню відповідальність щодо забезпечення добровільності угод про визнання вини;
- Судді повинні пройти навчання щодо належної поведінки в суді, зокрема щодо забезпечення рівності сторін та ненадання переваг одній з них; і
- Верховний Суд повинен узагальнити практику апеляційних судів щодо підстав повернення справ на новий розгляд до судів першої інстанції, а також підстав для поновлення строків апеляції.

ДОВГОСТРОКОВІ РЕКОМЕНДАЦІЇ (протягом наступного повноцінного циклу політики)

- Слідчих суддів слід призначити в достатній кількості, і ця функція повинна бути їхньою єдиною відповідальністю
- Перелік слідчих дій, які потребують дозволу слідчого судді має бути переглянутий з точки зору доцільності такого дозволу у випадках, коли інтереси сторони захисту не порушуються;
- У поліцейських відділах мають бути забезпечені умови для конфіденційних зустрічей адвоката з клієнтом;
- У кожному відділі поліції має бути призначена службова особа, відповідальна за забезпечення прав затриманих осіб;
- Поточну модель суду присяжних слід змінити на таку, яка б передбачала збільшення кількості присяжних та чітко відмежовувала їхні повноваження та функції від повноважень професійних суддів;
- Слід передбачити належне регулювання процедури відбору присяжних та збільшення їхньої кількості в конкретному випадку;

¹⁶ Результати, детальні підрахунки для конкретних груп, запропоновані у правій колонці доданої матриці оцінювання.

- ➔ Судам слід забезпечити достатнє фінансування для того, щоб придбати необхідне обладнання для встановлення систем відеозйомки та відеоконференцій у всіх судових залах судів першої інстанції та апеляційного суду, а також у Верховному суді.
- ➔ Слід забезпечити додаткову підготовку технічних працівників суду щодо особливостей використання електронних систем правосуддя, відеозапису та відеоконференцій, а спеціальні кімнати для допиту мають бути обладнані можливістю відеозапису у всіх територіальних управліннях Національної поліції України, а також інших правоохоронних органах (НАБУ, ДБР, СБУ).
- ➔ У КПК слід внести зміни для того, щоб: а) встановити чіткі обмеження повноважень прокурора на апеляцію, (b) зміцнити правовий статус потерпілого на досудовій стадії кримінального провадження, а також під час судового розгляду (такі зміни повинні включати, серед іншого, надання потерпілому права ініціювати слідчі та процесуальні дії, обов'язкове та своєчасне інформування потерпілого про дату та місце судових засідань щодо розгляду запобіжних заходів для підозрюваного тощо), (в) обмежити повноваження потерпілого щодо апеляції (d) звузити повноваження прокурора щодо апеляції, у тому числі заборону оскаржувати виправдувальні рішення присяжних; та (д) розширити розгляд судом присяжних злочинів, окрім тих, за які може бути призначено довічне ув'язнення; і
- ➔ До Закону України «Про прокуратуру» слід внести зміни, щоб забезпечити належну процесуальну незалежність прокурора щодо прокурорів вищого рівня, у тому числі на стадії прийняття рішення про доцільність оскарження рішення суду.

ДОДАТОК І МАТРИЦЯ НА ОСНОВІ ОЦІНЮВАННЯ

Зона втручання 9.1. Підвищена справедливість шляхом розвитку процедурних гарантій для сторони захисту

Результати, які необхідно розглянути ¹⁷	Кабінетне дослідження ¹⁸	Звіти третіх сторін	Інші методи ¹⁹	Рівень впровадження ²⁰
I. Роль судді (суду) <ul style="list-style-type: none"> – Посилення ролі слідчого судді під час досудового етапу для забезпечення практичного та ефективного контролю законності розслідувань та нагляду за запобіжними заходами – Чітка та передбачувана практика судів щодо презумпції невинуватості та права не свідчити проти самого себе – Практичне та ефективне застосування домашнього арешту, електронного спостереження та інших форм альтернативного ув'язнення на вибір, при цьому утримання під вартою застосовується в крайньому випадку 	1	1	1&3	50%
II. Роль захисника <ul style="list-style-type: none"> – Чіткі та послідовні права на захист та роль адвокатів у досудовому розгляді, у тому числі можливість ведення адвокатського розслідування та формалізації доказів 	1	1	1&3	50%
III. Застосування стандартів <ul style="list-style-type: none"> – Формалізовані стандарти доказуваності у законі та на практиці для різних сфер слідства та судового розгляду. – Різні стандарти доказуваності, розроблені для питань вини, обґрунтування слідства, тримання під вартою, використання спеціальних засобів допиту, обшуку та конфіскації майна, різних видів конфіскації, заяви про неосудність, провокацію тощо) – Чітка та передбачувана практика застосування керівних принципів прокуратури для утримання під вартою, з визначенням видів застави залежно від ризику (втечі, змови, повторного скоєння злочину) та уточнення різних стандартів доказування для обґрунтування відповідних ризиків 	1	1	1&3	0%

¹⁷ Результати, передбачені у відповідній графі СТРАТЕГІЇ, яку потрібно вирішити, визначені. За необхідності окреслені основні параметри. Результати були згруповані з урахуванням дій для конкретних результатів, передбачених СТРАТЕГІЄЮ, та методів, що застосовуються для оцінки певної групи результатів.

¹⁸ Для кожного методу визначені відповідні фахівці: МКЕ = 1; НКЕ = 3 (див. Відповідне завдання). У деяких заходах усі експерти були визначені як відповідні для участі.

¹⁹ Рівень досягнення всіх перерахованих результатів також був проаналізований під час проведення фокус-груп (адвокатів, прокурорів, слідчих суддів) та робочих зустрічей із суддями Верховного Суду та представниками Національної поліції.

²⁰ Експерти оцінюють рівень досягнення результату (на основі результатів оцінки) в %.

<p>IV. Система оповіщення (повідомлень)</p> <ul style="list-style-type: none"> – чітка та передбачувана система повідомлень про всі заходи, що стосуються підсудного у кримінальному процесі – вдосконалене регулювання щодо вручення повідомлення про підозру, оголошення у розшук, видачі, арешту майна та зняття арешту, тимчасового вилучення майна на досудовому етапі, порядку внесення інформації до Єдиного реєстру досудових розслідувань, підстави та порядок оскарження дій або бездіяльності, якщо порядок внесення даних до реєстру порушено, та в інших випадках). 	1	1	1&3	0%
<p>V. Угоди про визнання вини і примирення</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ширше використання переговорів про визнання провини, враховуючи принципи ефективності та справедливості 	1	1	1&3	25%
<p>VI. Принцип рівності сторін</p> <ul style="list-style-type: none"> – Чітке, практичне та ефективне використання поняття «суспільний інтерес» щодо прав сторони захисту у судовому процесі – Практичне та ефективне застосування передових методів опитування свідків та судово-медичних експертиз, дотримуючись рівності сторін – Усунення практики спілкування суддями в односторонньому порядку – Повага до термінів, щоб захист мав адекватну можливість підготувати свою справу – Повна повага до права захисту проводити розслідування та мати рівний доступ до свідків 	1	1	1&3	0%
<p>VII. Суд присяжних</p> <ul style="list-style-type: none"> – Розширення повноважень судів присяжних, щоб охопити широке коло злочинів; регулярне залучення присяжних у обов'язкових ситуаціях – Введення мирових суддів у незначних кримінальних правопорушеннях (проступках) 	3	3	1&3	30%
<p>VIII. Електронні інструменти та обладнання</p> <ul style="list-style-type: none"> – Практичне та ефективне застосування інструментів електронного правосуддя для підвищення ефективності та справедливості – Ширше використання аудіо- та відеозаписів допитів та слухань, щоб забезпечити дотримання прав захисту – Більше використання відеоконференцій 	3	3	1&3	60%
<p>IX. Гарантії для сторони захисту</p> <ul style="list-style-type: none"> – Більші права захисту (на протипагу прокуратурі) на оскарження у кримінальному процесі; – Забезпечити способи контролю щодо поінформованості відповідача про повідомлення про апеляційне слухання (але не обов'язок присутності відповідача за замовчуванням, якщо у справі присутній його адвокат) – Встановлені гарантії для відмови відповідача від присутності на слуханнях (тест на «справжню та однозначну відмову») – Гарантії ефективного представництва адвокатів у разі проведення відеоконференцій 	1	1	1&3	50%

<p>X. Апеляційні повноваження обвинувачення</p> <ul style="list-style-type: none"> – Відсутність права обвинувачення оскаржувати виправданя суду присяжними; – Необхідна консолідація аргументів обвинувачення в одній апеляції, а не окремі апеляції (за призначенням справи, старшим прокурором тощо) – Будь-який вияв прокурорської дискреції щодо апеляції підлягає перевірці на “резонність” 	3	3	1&3	0%
<p>XI. Повноваження потерпілих щодо апеляції</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ширша участь потерпілих обмежена стадією досудового і судового розгляду; – Право потерпілого на апеляцію (на противагу прокуратури) зводиться до виняткових випадків 	3	3	1&3	0%
<p>XII. Процедура оскарження</p> <ul style="list-style-type: none"> – Засудження присяжними, може підлягати лише перегляду через порушення процедури (за поданням апеляційної скарги захистом проти засудження; введення критерію «безпечного засудження присяжних»), або лише тоді, коли після засудження виникають нові, раніше невідомі та переконливі обставини (за апеляцією зі сторони обвинувачення) – Відсутність необґрунтованого (немотивованого) продовження строків на оскарження для будь-якої сторони; суворі та короткі законодавчі обмеження щодо продовження часових термінів – У разі скасування рішення нижчої інстанції, пере направлення до іншого суду може бути призначено лише у виняткових випадках, які неможливо вирішити під час апеляції, наприклад, «серйозні» процесуальні порушення на нижчому рівні. – Перекласифікація під час апеляції справи на нижчій рівень тяжкості є прийнятною, але лише якщо захисту надається право на клопотання про відкладення та можливість повного оскарження існує на рівні апеляції – Не можна покладатися на стенограми судового засідання для встановлення фактів під час апеляції, якщо стенограми оспорується сторонами 	3	3	1&3	0%
Всього (середня оцінка)				22%

ДОДАТОК II ПЕРЕЛІК ЗВІТІВ, ПУБЛІКАЦІЙ ТА ІНШИХ ДОКУМЕНТІВ, ЩО ПЕРЕГЛЯДАЮТЬСЯ

1. Методологія огляду прогресу реформи сектору юстиції в Україні, путівники та матриці, Рада Європи, грудень 2016 року.
2. Оцінка системи безоплатної вторинної правової допомоги в Україні з урахуванням стандартів та найкращих практик Ради Європи, <https://rm.coe.int/16806ff4a8>
3. Експертний центр з прав людини, роль прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури на досудовому етапі, <https://ecpl.com.ua/en/publications/the-role-of-the-prosecutor-of-the-specialized-anti-corruption-prosecutor-s-office-at-the-pre-trial-stage-study-report/>
4. Історія судових відеоконференцій в Україні, <http://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/istoriya-sudovih-videokonferenciy-v-ukrayini.html>
5. Міжнародний фонд «Відродження», роль прокурора на досудовій стадії кримінального провадження, https://issuu.com/irf_ua/docs/prokuror_engl_210_270
6. Присяжні в Україні, Voxlaw (20 липня 2015 р.), <https://voxukraine.org/en/jury-in-ukraine/>
7. Суд присяжних проти професійного суду / Порівняльний та статистичний аналіз притягнення до відповідальності у справах за ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу України у 2013–2017 роках, <http://pravo.org.ua/ua/news/20873932-sud-prisyagenih-v-profesiynyi-sud>
8. В. Кашпоров, Судова система та реформа, <https://razomforukraine.org/projects/policyreport/judiciary-system-and-reform/>
9. М. Костін, роль слідчого судді у забезпеченні права особи на відкриття досудового розслідування, <https://www.vkksu.gov.ua/ua/about/visnik-vishoi-kvalifikatsiyanoi-komisii-suddiv-ukraini/the-role-of-investigative-judge-in-ensuring-the-right-of-a-person-to-launch-the-pre-trial-investigation/>
10. Моніторинг місць утримання під вартою в Україні: стан реалізації національного превентивного механізму. Звіт за 2014 рік, <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/&page=2>
11. НГО Всеукраїнський європейський фонд «Ліга права» та ін., Верховенство права в Україні: права людини у кримінальному судочинстві, <https://www.osce.org/odihr/346176?download=true>
12. Звіт про оцінку виконання Кримінально-процесуального кодексу України, Експерти РЄ (2015 р.); <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168044f56a>
13. Звіт українському уряду про візит в Україну, здійснений Європейським комітетом з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (ЄКПТ) з 21 по 30 листопада 2016 року, СРТ/Іnf (2017) 15, <https://rm.coe.int/pdf/1680727930>
14. Звіт українському уряду про візит до України, здійснений Європейським комітетом з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (ЄКПТ) з 8 по 21 грудня 2017 року, СРТ/Іnf (2018) 41, <https://rm.coe.int/16808d2c2a>
15. Відповідь українського уряду на звіт Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (ЄКПТ) під час свого візиту до України, СРТ/Іnf (2017) 19, <https://rm.coe.int/pdf/1680734be7>
16. Відповідь українського уряду на доповідь Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи пока-

- ранню (ЄКПТ) щодо його візиту в Україну з 8 по 21 грудня 2017 року, CPT / Inf (2019) 11, <https://rm.coe.int/168093ab47>
17. Звіт підкомітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню щодо його візиту в Україну, здійсненого з 19 по 25 травня та з 5 по 9 вересня 2016 року: спостереження та рекомендації, адресовані державі-учасниці, CAT/OP/UKR/3, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2fOP%2fUKR%2f3&Lang=en
 18. Статистичний аналіз кримінальних та цивільних справ за участю присяжних засідателів 2017-2018 / Український центр соціальних наук, 2019, <https://socialdata.org.ua/jurors-court-stats/>
 19. Щорічний звіт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за 2018 рік, <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/&page=4>
 20. Стратегічна дорадча група з підтримки українських реформ, реформ в Україні після Революції гідності, https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/SAGSUR-book_WEB_ed.pdf
 21. Роль слідчого судді у забезпеченні права людини на відкриття досудового слідства, <https://vkksu.gov.ua/ua/about/visnik-vishoi-kvalifikatsiynoi-komisii-suddiv-ukraini/the-role-of-investigative-judge-in-ensuring-the-right-of-a-person-to-launch-the-pre-trial-investigation/>
 22. Уповноважений Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, моніторинг в'язниць в Україні: стан імплементації національного запобіжного механізму, Звіт за 2014 рік, <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/&page=2>
 23. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Спеціальний звіт щодо результатів пілотного моніторингу впровадження нового українського кримінально-процесуального кодексу з боку Київських судів, Омбудсмена України (2015; <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680657b51>)
 24. Статистичний аналіз кримінальних та цивільних справ за участю присяжних засідателів 2017-2018 / Український центр соціальних наук, 2019, <https://socialdata.org.ua/jurors-court-stats/>
 25. Чому Україні потрібно реформувати судові процеси присяжних: мовою цифр, <https://rpr.org.ua/news/chomu-ukraina-potrebuie-reformuvannia-sudu-prysiazhnykh-movoiu-tsyfr/>
 26. Історія судових відеоконференцій в Україні, <http://jur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/istoriya-sudovih-videokonferenciy-v-ukrayini.html>

ДОДАТОК III ВИТЯГ 3 JSRSAP (ПЛАН ДІЙ 2015–2020)

Розділ 9. удосконалення процесуального забезпечення справедливості і права на захист під час кримінального провадження									
Вид діяльності	Термін виконання			Критерії результативності			Фінансування (Сума, у грн.)		
	Кінець 2016	Кінець 2018	Кінець 2020	Заходи	Відповідальний орган / Засоби верифікації	Результати	Державний бюджет	Інші джерела	
Напрямок діяльності 9.1 Забезпечення справедливого судового розгляду шляхом розроблення додаткових процесуальних гарантій для сторони захисту									
9.1.1	Надання більш процесуальних повноважень стороні захисту на етапі досудового розслідування				1. Перегляд законодавства щодо обов'язку судів на етапі досудового розслідування	PCY, BCY, BCCY (кримінальні справи), Мін'юст, ВРУ / Прийняті рішення, переглянуті нормативно-правові акти	- Підвищено роль слідчого на етапі досудового розслідування для забезпечення ефективного практичного контролю за дотриманням законності проведення розслідування та попередження зловживань. - Забезпечено чітке та послідовне право на захист; переглянуто повноваження сторони захисту на стадії досудового розслідування, включаючи можливість захисника вести власне розслідування та формалізувати докази. - Встановлено чітку та передбачувану систему повідомлення про заходи, які можуть застосовуватися до сторони захисту в кримінальному провадженні. - Встановлено чітку й передбачувану практику судів щодо застосування презумпції невинуватості та права на відмову від самообмови.		
					2. Перегляд законодавства щодо права на захист і ролі адвоката на етапі досудового розслідування. Перегляд системи повідомлення (вручення повідомлення про підозру, обвинувачення, оголошення особи в розшук, екстрадиції, накладення та зняття арешту з майна, тимчасове вилучення майна на стадії досудового слідства тощо)	НААУ, Мін'юст, ВРУ / Прийняті рішення, переглянуті нормативно-правові акти	- Встановлено чітку та передбачувану практику судів щодо застосування презумпції невинуватості та права на відмову від самообмови. - Стандарти доказування для різних видів та стадій кримінального провадження формалізовано законодавчо та на практиці.		
					3. Перегляд законодавства щодо обов'язку судів та державних установ дотримуватися принципу презумпції невинуватості та права відмовитися від самообмови	PCY, BCY, BCCY (кримінальні справи), Мін'юст, ВРУ / Прийняті рішення, переглянуті нормативно-правові акти	- Впроваджено різні стандарти доказування для доведення провини, підстав для порушення кримінального провадження, застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, визнання неосудним, використання спеціальних слідчих дій. - Встановлено чітку й передбачувану практику щодо утримання під вартою за клопотанням прокурора, разом із визначенням видів застави залежно від ступеня ризику (втеча, змова, рецидив) та визначення різних стандартів доказування можливості відповідних ризиків.		
					4. Перегляд законодавства щодо застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Вдосконалення регламентації умов утримання під вартою і інформування щодо них	PCY, BCY, BCCY (кримінальні справи), прокуратура, Мін'юст, ВРУ / Прийняті рішення, переглянуті нормативно-правові акти	- Встановлено чітку й передбачувану практику щодо утримання під вартою за клопотанням прокурора, разом із визначенням видів застави залежно від ступеня ризику (втеча, змова, рецидив) та визначення різних стандартів доказування можливості відповідних ризиків. - Домашній арешт та інші альтернативні види запобіжних заходів ефективно застосовуються на практиці і мають перевагу над застосуванням запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, що застосовується лише як крайній захід.		
					5. Перегляд законодавства системи контролю за використанням спеціальних слідчих дій стороною обвинувачення або судами, зокрема надання дозволу на проведення розвідувальних заходів і операцій під прикриттям	PCY, BCY, BCCY (кримінальні справи), прокуратура, Мін'юст, ВРУ / Прийняті рішення, переглянуті нормативно-правові акти	- Широко застосовується практика укладання угод із дотриманням принципів ефективності та справедливості. - Закріплено практичні обмеження на використання примусових заходів з метою укладання угоди проти волі однієї зі сторін. - Удосконалено нормативне регулювання порядку вручення особи повідомлення про підозру, оголошення особи в розшук, екстрадиції, накладення та зняття арешту з майна, тимчасового вилучення майна на стадії досудового слідства, порядку		
					6. Перегляд законодавства щодо ведення переговорів між сторонами судового процесу та укладання мирової угоди	PCY, прокуратура, Мін'юст, ВРУ / Прийняті рішення, переглянуті нормативно-правові акти			
					7. Розробка, поширення й регулярне оновлення практичних посібників та тренувальних модулів щодо ролі суддів, прокурорів і адвокатів на етапі досудового розслідування, застосування презумпції невинуватості та права відмовитися від самообмови, забезпечення законності попереднього затримання, використання спеціальних слідчих технік, укладання мирових угод тощо	НШС, НАПУ, ЦПКА / Прийняті рішення, проведені тренінги, зроблені публікації			
9.1.2	Надання більш процесуальних повноважень стороні захисту під час судового розгляду				1. Перегляд законодавства щодо оприлюднення та публічності судових слухань і рішень	PCY, BCY, BCCY, Мін'юст, ВРУ / Прийняті рішення, представлені нормативно-правові документи	Забезпечено ефективне використання на практиці інструментів електронного правосуддя для підвищення ефективності та справедливості провадження. - Широко використовується аудіо- та відеофіксація допитів та судових засідань задля забезпечення права на захист.		
					2. Перегляд нормативно-правової бази щодо ефективного правового представництва в суді	НААУ, PCY, BCY, BCCY, Мін'юст, ВРУ / Прийняті рішення, представлені нормативно-правові документи			
					3. Перегляд законодавства щодо роботи зі свідками та експертами, які беруть участь у справі	PCY, BCY, BCCY, прокуратура, НААУ, Мін'юст, ВРУ / Прийняті рішення, представлені нормативно-правові документи	- Широко використовуються відео-конференції. - Впроваджено чітке та ефективне застосування на практиці поняття «громадського інтересу» щодо права на захист у кримінальному провадженні.		

				4. Перегляд законодавства щодо інституту суду присяжних. Початок загальнонаціонального пілотного проекту із впровадження інституту присяжних.	PCU, ВСУ, ВССУ, Мін'юст, ВРУ / Прийняті рішення, представлені нормативно правові документи	<ul style="list-style-type: none"> - Впроваджено зручний ефективний механізм контролю якості безоплатної правової допомоги з боку адвокатури та судів. - Впроваджено зручне ефективне застосування вдосконалених прийомів збирання доказів із дотриманням принципу рівності сторін. 		
				5. Розробка, поширення й регулярне оновлення практичних посібників та тренувальних модулів щодо публічності кримінального провадження, здійснення ефективного правового представництва, роботи зі свідками та експертами, судочинства за участі суду присяжних і ролі його суддів	НШС, НАПУ, ЦПКА / Прийняті рішення, проведені тренінги, зроблені публікації	<ul style="list-style-type: none"> - Розширено перелік справ, що можуть розглядатися судом присяжних, забезпечено регулярне залучення суду присяжних, коли того вимагає ситуація. - Забезпечено залучення суду присяжних до розгляду незначних кримінальних правопорушень (проступків). - Заборонено спілкування судді з однією зі сторін справи без відома іншої(-их) поза межами розгляду справи. - Забезпечено дотримання часових рамок для того, щоб сторона захисту мала достатньо можливостей підготуватися до розгляду справи. - Забезпечено повне дотримання права сторони захисту збирати докази та мати рівну можливість роботи зі свідками. 		
9.1.3				1. Перегляд законодавства – у тому числі статутів, регламенту суду, судової практики та формалізованого принципу державного обвинувачення – щодо обсягу та процедури розгляду справ у 2-й та 3-й інстанції	Суди, Прокуратура, НААУ, Мін'юст, ВРУ / Прийняті рішення, внесені зміни до нормативно-правових актів	<ul style="list-style-type: none"> - Забезпечено реалізацію права сторони захисту (на противагу державному обвинуваченню) подавати апеляцію в кримінальному провадженні; сторона обвинувачення не має право оскаржувати виправдальний вирок суду присяжних; обвинувальний вирок суду присяжних підлягає перегляду лише за наявності порушень у провадженні (оскарження стороною захисту обвинувального вироку, впровадження критерію «безпеки присяжних») або у разі, коли після винесення вироку виникають нові, раніше невідомі, непереконливі обставини. - Усі аргументи державного обвинувачення включені до однієї, а не до кількох окремих скарг (поданих прокурором, який веде справу, старшим прокурором тощо). - Впроваджено обов'язкові до виконання правила прокуратури щодо оскарження судових рішень; забезпечено чітке та передбачуване дотримання цих правил з боку прокурорів. - Заборонено необґрунтоване (невмотивоване) продовження терміну подання апеляційної чи касаційної скарги будь-якою зі сторін. - Розширені можливості для потерпілого брати участь у провадженні на етапі досудового розслідування та судового розгляду. - Перекваліфікація та пом'якшення обвинувачень у апеляційному порядку можливі лише тоді, коли сторони захисту надається право просити перенесення засідання, а на апеляційному рівні існує абсолютна можливість оскарження. - Запроваджено перевірку на «обґрунтованість» для всіх випадків застосування дискреції прокурора з приводу подальшого оскарження. - Гарантовано інформування сторони захисту про проведення засідання (проте присутність підзахисного не є обов'язковою за умови, що присутнім є його адвокат). - Гарантовано заходи для встановлення однозначної волі підзахисного щодо присутності на судових засіданнях (тест на «дійсну та однозначну» відмову). - Гарантовано ефективне правове представництво у разі проведення відео-конференції. - Стенограма судових засідань не може використовуватися для встановлення фактів під час апеляційного та касаційного розгляду, якщо вона оскаржується сторонами провадження. - У разі скасування рішення нижчої інстанції, справа повертається на новий розгляд до суду нижчої ланки лише у виняткових випадках, коли їй не може вирішити апеляційна чи касаційна інстанція, зокрема через серйозні процесуальні порушення на нижчому рівні. 		
				2. Розробка, регулярне оновлення та поширення практичних посібників і тренувальних модулів з питань обсягу та процесуальних правил подання апеляційної та касаційної скарги, винесення рішень, підстав для оскарження, застосування суддівської чи прокурорської дискреції під час подання оскарження, тощо	НШС, НАПУ, тренінговий центр адвокатів / Прийняті рішення, проведені тренінги, зроблені публікації			

ЗВІТ-ОЦІНКА

ЩОДО

**Напрямок діяльності 9.1 Забезпечення справедливого
судового розгляду шляхом розроблення додаткових
процесуальних гарантій для сторони захисту**

Джеремі МакБрайд
Міжнародний експерт, консультант Ради Європи

Юрій Бєлоусов
Національний експерт

Підписаний до друку 23.07.2020
Формат 60x84 1/8. Папір офс. №2. Офс. друк.
Умов. друк. арк. 5,12. Уч.-вид. л. 5,50.
Наклад 200 прим. Замовлення 1. Ціна вільна

Надруковано в ТОВ "Видавництво "Юстон"
01034, м. Київ, вул. О. Гончара, 36-а т: (044) 360-22-66, www.yuston.com.ua
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів
і розповсюджувачів видавничої продукції серія дк № 497 від 09.09.2015 р.

